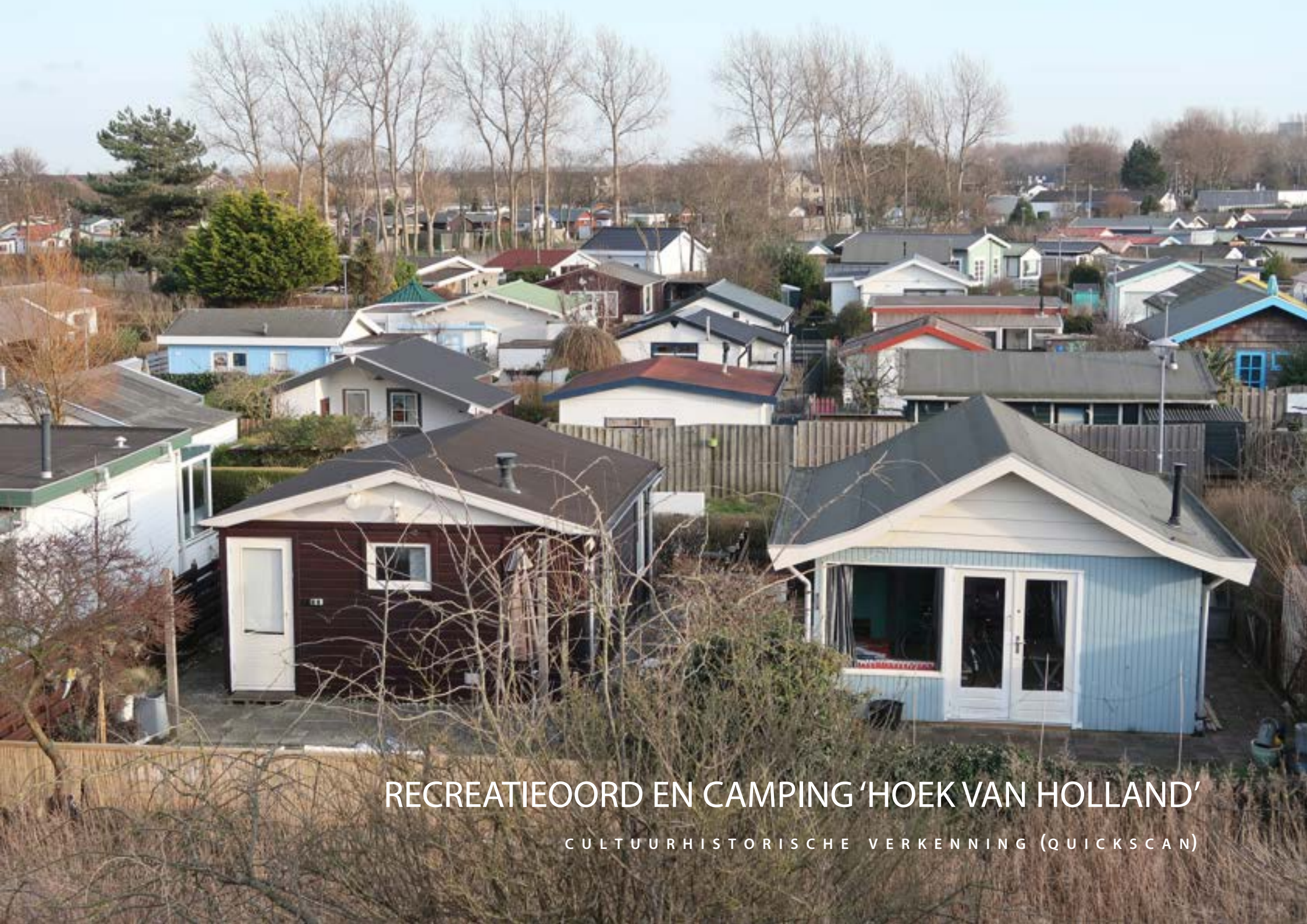

RECREATIEOORD EN CAMPING 'HOEK VAN HOLLAND'

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING (QUICKSCAN)

Boven: Recreatieoord 'Hoek van Holland', sfeerbeeld van het nieuwe kamp. Voorblad: Recreatieoord 'Hoek van Holland', overzicht van het oude kamp.

RECREATIEOORD EN CAMPING 'HOEK VAN HOLLAND'

CULTUURHISTORISCHE VERKENNING (QUICKSCAN)

Nijmegen, 13 april 2021

Leon van Meijel
van Meijel – adviseurs in cultuurhistorie, Nijmegen

Els Bet, Maarten Wamsteeker
Els Bet stedebouwkundige, Rotterdam

in opdracht van
gemeente Rotterdam
contactpersonen
Jean-Paul Andela, Olga Limarenko, Yolanda Boekhoudt

Camping 'Hoek van Holland': sfeerbeeld met tentenveld, speelterrein en gedeelte met stacaravans.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding
Waarom dit onderzoek? 6
Hoe is aan dit onderzoek gewerkt, wat komt aan de orde? 6
Terminologie en hoofdopzet 7

1. Biografie
Kamperen als nieuw fenomeen 8
Fase 1: tentenkamp (1921-1924) 10
Fase 2: kampeerterrein (1924-1940) 12
Fase 3: braak terrein (1940-1946) 16
Fase 4: kampeerterrein (1946-1951) 17
Fase 5: huisjespark (1951-1966) 18
Fase 6: Recreatieoord (1966-2008) 22
Fase 7: vakantiepark (2008-heden) 24
Historische gelaagdheid: fase 1 t/m 7 26

2. Analyse
Landschap 30
Terrein 34
Straat en kavel 36
Architectuur 40
Immateriële aspecten 43

3. Waardering
Waardering in woorden 48
Waardering op kaart 50

4. Aanbevelingen
Inleiding 52
Immaterieel 52
Ensembles 52
Structuurelementen 52
Objecten 54

Bijlage
Geraadpleegde bronnen 57

Colofon 59

INLEIDING

Waarom dit onderzoek?

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rotterdam heeft besloten het 'Recreatieoord Hoek van Holland' te verkopen omdat het terrein toe is aan modernisering. Het is de bedoeling om het Recreatieoord en de bijbehorende Camping te verkopen aan een marktpartij die rekening houdt met de rijke historie en die zorgvuldig omgaat met de belangen van alle betrokkenen. Om die voorwaarden goed te kunnen borgen, heeft de gemeente Rotterdam behoefte aan een cultuurhistorische verkenning. Bovendien moet de gemeenteraad hierover nog een standpunt innemen.

Hoe is aan dit onderzoek gewerkt, en wat komt aan de orde?

Vanwege de korte doorlooptijd betreft deze verkenning een compacte versie van de richtlijnen uit het Cultuurhistorisch Handboek Rotterdam: vooral de gebruikelijke conceptfases, het participatietraject en het aspect archeologie zijn in deze verkenning achterwege gebleven.
Deze quickscan is uitgezet bij *van Meijel – adviseurs in cultuurhistorie* en *Els Bet stedebouwkundige*. Zij hebben eerder een cultuurhistorische verkenning opgesteld voor Hoek van Holland als geheel.
Deze quickscan naar het Recreatieoord is een gebiedsgerichte verdiepingsslag daarvan. Voor dit onderzoek is (niet uitputtend) gebruik gemaakt van geschreven bronnen, enkele interviews met bewoners, historisch kaart- en fotomateriaal en veldwerk ter plaatse (zie de bijlage: geraadpleegde bronnen). Archiefonderzoek is achterwege gebleven.
De werkwijze bestond uit de volgende vier stappen: inventariseren, analyseren, waarderen en adviseren. Daarbij volgt het één logisch uit het ander. Daarom zijn deze methodische stappen ook aangehouden voor de indeling van het rapport: een beknopte biografie, een beeldende analyse, een kernachtige waardering en een *to the point* advies. Daarbij wordt op hoofdlijnen ingegaan cq. gereflecteerd op:

Noodkreet van recreanten in verband met de op handen zijnde verkoop van het terrein. Bron: wos.nl 11 februari 2021, foto Karin Brussaard | zie de disclaimer in het colofon.

- De aard en ontwikkeling van de historische gelaagdheid van het Recreatieoord en de directe omgeving, inclusief een plaatsbepaling van het Recreatieoord als cultuurhistorisch fenomeen.
- De aard en ontwikkeling van de verschijningsvorm: landschappelijke ondergrond, verkaveling, bebouwing, toegangen, randen, relatie met de omgeving.
- De veranderingen in het landschap en de veranderende positionering van het Recreatieoord.
- De aard en ontwikkeling van de immateriële betekenis van het terrein: het 'verhaal van de plek' met aandacht voor het alledaagse leven, rituelen, voorzieningen, verenigingen, activiteiten, exploitatievorm.

Terminologie en hoofdopzet

Het 'Recreatieoord Hoek van Holland' en de 'Camping Hoek van Holland' zijn geadresseerd Wierstraat 100;101 en liggen op enkele honderden meters van de Noordzee direct achter de duinen ten noorden van het dorp Hoek. Het terrein bestaat in hoofdzaak uit vier delen (zie luchtfoto):

1. Het oude vooroorlogse gedeelte van het Recreatieoord ten zuidwesten van de Wierstraat. Oudere benamingen voor dit gedeelte waren (oude) kamp, kampeerterrein, huisjeskamp en vakantiepark.
2. Het nieuwe naoorlogse gedeelte van het Recreatieoord ten noordoosten van de Wierstraat. Oudere benamingen voor dit gedeelte waren (nieuwe) kamp, kampeerterrein, huisjeskamp en vakantiepark.
3. De afgegraven slaperdijk met het tracé van de Wierstraat tussen het oude en het nieuwe gedeelte: deze langgerekte zone is ingericht als parkeerterrein met op de zuidelijke kop daarvan een entree met receptie annex bescheiden winkel-/horecaplein (1988).
4. De Camping tussen de Kaapweg en het Noordlandsepad, met op de zuidelijke kop daarvan de voormalige boerderij 'De Caep' aan de Kaapweg 103 aan de voet van de slaperdijk (een historische bouwplaats uit 1665, in 1941 gesloopt voor een tankgracht en in 1948 herbouwd: herkenbaar aan de oranjerode daken op de luchtfoto).

Omwille van de historische context hanteren we in dit rapport zoveel mogelijk de tijdsgebonden termen. Dus achtereenvolgens tenten-/kamp (1921-1924), kampeerterrein (1924-1951), huisjespark (1951-1966) en Recreatieoord (1966-heden). Met de term Recreatieoord bedoelen we het geheel van oude en nieuwe kamp inclusief de scheidende slaperdijk (Wierstraat). Dat oord omvat thans ongeveer 900 houten recreatiewoningen. De flankerende Camping heeft een omvang van ongeveer 200 vaste standplaatsen (stacaravans) en circa 130 toeristische plekken verspreid over enkele velden (campers, tenten).

Actuele luchtfoto met de vierdeling van het terrein. De buitenste rode lijn is tevens de begrenzing van het onderzoeksgebied voor deze cultuurhistorische *quickscan*.
Bron: gis.rotterdam.nl | zie de disclaimer in het colofon.

1. BIOGRAFIE

Kamperen als nieuw fenomeen

Individueel en groepskamperen

Recreatief kamperen is een relatief jong fenomeen in Nederland. Een tentenkamp was lange tijd alleen gebruikelijk bij soldaten. Aan het einde van de negentiende eeuw trokken voor het eerst ook recreanten met een tent de natuur in. Wandelende rustzoekers met rugzak en georganiseerde groepen (sportverenigingen, padvinders, kwekelingen, arbeidersjeugdbewegingen) gingen veelal in de zomermaanden solistisch of begeleid kamperen in het wild, op landgoederen of bij de boer. Populaire bestemmingen waren het strand, de Veluwe, het Gooi, de Utrechtse Heuvelrug en het Vechtdal. Veel van deze gebieden werden nog tot ver in de negentiende eeuw beschouwd als woest, onvruchtbaar, grillig of ontoegankelijk 'onland'. Rond de eeuwwende werden het juist geliefde plekken van ontspanning voor de moderne stadsmens. Specifiek voor het strand en de duinen gold bovendien dat de rijksoverheid ze van essentieel belang ging achten voor de kustveiligheid (Woud, 2020).

Burgerlijk kamperen

Tijdelijke zomerkampen met geïmproviseerde voorzieningen waren vóór de Eerste Wereldoorlog nog iets bijzonders en een voorrecht voor enkelen. Na die oorlog kwam kamperen sterk in opkomst voor meer bevolkingsgroepen: het burgerlijke kamperen. Dat kwam in hoofdzaak door drie ontwikkelingen:

- Het goedkoop beschikbaar komen van soldatententen en fietsen.
- De invoering van de achturige werkdag en de vrije zaterdagmiddag.
- De oplevende economie en toenemende welvaart in de jaren twintig.

In toenemende mate trokken ook arbeiders en gezinnen er op uit. Populair vanuit Rotterdam waren de tentenkampen aan de stranden van de Waalhaven, Oostvoorne en Hoek van Holland. Tegelijkertijd kwamen ook de arbeiders- en volkstuinen op. Recreatieve tentenkampen en utilitaire volkstuinen: beide sociaal-ruimtelijke tegenhangers van de benauwde jachtige stad.

Vrij kamperen in de duinen van Hoek van Holland in 1921.
Bron: Bruijns 2013, p.18 | zie de disclaimer in het colofon.

Kamperen op het strand van Hoek van Holland, jaar onbekend.
Bron: versbeton.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Gezinskamperen

Aan de bakermat van het semi-permanente tentenkamp stonden de seizoensterreinen in Hoek van Holland en in Bakkum bij Castricum. Beide trokken vooral arbeidersgezinnen aan uit respectievelijk de regio's Rotterdam en Amsterdam. Bakkum ontwikkelde zich van een plek voor wild kamperen (vanaf 1914), via een vrij tentenkamp (vanaf 1920) en een georganiseerd kampeerterrein voor tenten (vanaf 1928) tot een terrein met houten huisjes (vanaf circa 1935). Over de vergelijkbare geschiedenis van het terrein in Hoek van Holland gaan de volgende paragrafen. Daarin wordt op hoofdlijnen de gefaseerde ontwikkeling geschetst van tentenkamp, via kampeerterrein, schijnmijnenveld en huisjespark naar Recreatieoord en vakantiepark. Dat verhaal is ontleend aan de website en de twee boeken over 'De Houten Kampeerstad' (Bruijns 2013 en 2016) én gebaseerd op bestudering van historisch (beeld)materiaal alsmede op observaties ter plaatse.

Kamperen op een speciaal doorvoor ingerichte weide in Hoek van Holland, begin jaren '20. Bron: Bruijns 2013, p.21 | zie de disclaimer in het colofon.

Affiche uit 1922 gericht aan Rotterdammers ter promotie van de badplaats Hoek van Holland. Bron: archief M. Bruijns | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 1: tentenkamp (1921-1924)

Wild kamperen

De gemeente Rotterdam – waartoe Hoek van Holland sinds de annexatie in 1914 behoorde - nam op 28 april 1921 de exploitatie van het strand over van een particulier. De entree met kaartjesverkoop lag bij de plek van aankomst: het treinstation 'Strand'. Het strandleven bestond uit uitwaaien, lezen, paardrijden, vissen, flaneren, (discreet) baden en uitrusten bij een horecapaviljoen. Vanaf de Noorderpier strekte het gemeentestrand zich uit over de lengte van één kilometer. Ten noorden daarvan lag het zogeheten 'Stille Strand'. Op dat strand en in de aangrenzende duinen werd sinds het einde van de negentiende eeuw op kleine schaal wild gekampeerd. Na de annexatie door Rotterdam mocht je nog steeds een tent plaatsen op een willekeurige plek naar eigen keuze, maar daarvoor moest wel bij de gemeente een vergunning worden aangevraagd: tot 1921 kon dat voor maximaal één dag en daarna voor langere tijd.

Boven: duinengebied in 1916 (kaartblad 2 Hoek van Holland GW Rotterdam). Bron: SAR.
Onder: luchtfoto uit 1919 kort voor de aanleg van het tentenkamp. Bron: minh-beeldbank.defensie.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Kampeerweide

De vrije keuze van de standplaats was in de ogen van het Hoogheemraadschap Delfland landschappelijk onwenselijk, en verviel daarom in 1923 toen van gemeentewege een omheinde 'weide' werd geformeerd aan het einde van de Duinweg nabij paviljoen 'In de Duinen'. Dit terrein bevond zich op een haakwal aan de landzijde van het werkspoor van het Hoogheemraadschap Delfland, en maakte in het 'Uitbreidingsplan Hoek van Holland' (1916-1923) onderdeel uit van een groot villapark dat slechts gedeeltelijk werd uitgevoerd. De entree van het tentenkamp met politiepost lag op het uiteinde van het tracé Duinweg – Duinroosweg. De stedeling die hier kampeerde, reisde vanuit de regio Rotterdam naar Hoek van Holland per fiets, met de boot of de trein. Ze liepen van de aanlegsteiger aan de Nieuwe Waterweg of van het treinstation 'Strand' door het wandelpark De Hoekse Bosjes (aanleg sinds 1919) en het Villapark in wording naar het tentenkamp. Door het gesjouw met spullen kreeg de Duinweg de bijnaam 'De Lijdensweg'. Bij aankomst wees de agent een plekje toe voor de tent of het tenthuisje (een demontabel houten geraamte met schotten en tentdoek omkleed). Tweemaal daags bracht hij water rond. Lokale winkeliers verkochten hun waar bij de ingang. Het terrein werd bevolkt door overwegend kinderrijke arbeidersgezinnen die de drukke, volle en anonieme stad ontvluchtten. Op het kampeerterrein bij de duinen en het strand leefden zij buiten en vonden ze rust, ontspanning, gezelligheid en saamhorigheid.

Boven: waterkraan en politiepost bij de oorspronkelijke hoofdentree, ca. 1925.
Onder: bepakt en bezakt op zoek naar een plekje op het tentenkamp in 1925.
Bron: Bruijns 2013, p.29 en 30 | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 2: kampeerterrein (1924-1940)

Populair

Gedurende het interbellum groeide de toestroom van recreanten naar Hoek van Holland gestaag. Aanvankelijk door de oplevende economie waardoor mensen meer te besteden kregen. Na 1929 door de economische crisis omdat werkeloze arbeiders hier goedkoop konden verblijven. Mede door de kortere werkweek werden het kampeer- en strandleven steeds populairder. Daarmee ontstond op het primitieve tentenkamp meer behoefte aan voorzieningen, regulering van de accommodaties en verblijfsmogelijkheden.

Voorzieningen

Mede op verzoek van de in 1926 opgerichte kampeerdersvereniging 'Rotterdam aan Zee' (R.A.Z.) werd het kamp uitgerust met waterkranen, toiletten, elektriciteit, vuilnisbakken, blusmateriaal en collectieve schuilplaatsen annex opbergloodsen. Bovendien werd in de tweede helft van de jaren twintig een begin gemaakt met de aanleg van hoofd- en zijstraten, de nummering van de standplaatsen, het vastleggen van de rooilijnen en de bouw van een betonnen trap tegen de duinhelling richting het strand. Het kamp veranderde in een heus kampeerterrein. De hoofdentree werd in 1927 verplaatst van de Duinroosweg westwaarts richting het paviljoen 'In de Duinen'. Enkele lokale politici, kerkelijke voorgangers en bewoners van de aangrenzende villabuurt stoorden zich namelijk aan de vermeende openbare schennis van de zedelijkheid. Het kampeerterrein bleef niettemin. Bij de nieuwe hoofdentree werd een houten poort opgericht met het opschrift 'kampeerterrein'. Achter de poort kwam de waterkraan en het kantoortje voor de post, telefoon, politie en eerste hulp. Daar verkochten Hoekse winkeliers o.a. vis, groenten, olie, boter en kaas. In 1929 werd een straatje met winkeltjes voor dagelijkse benodigdheden geformeerd achter de hoofdentree. De aanleg van het gasnet begon in 1931.

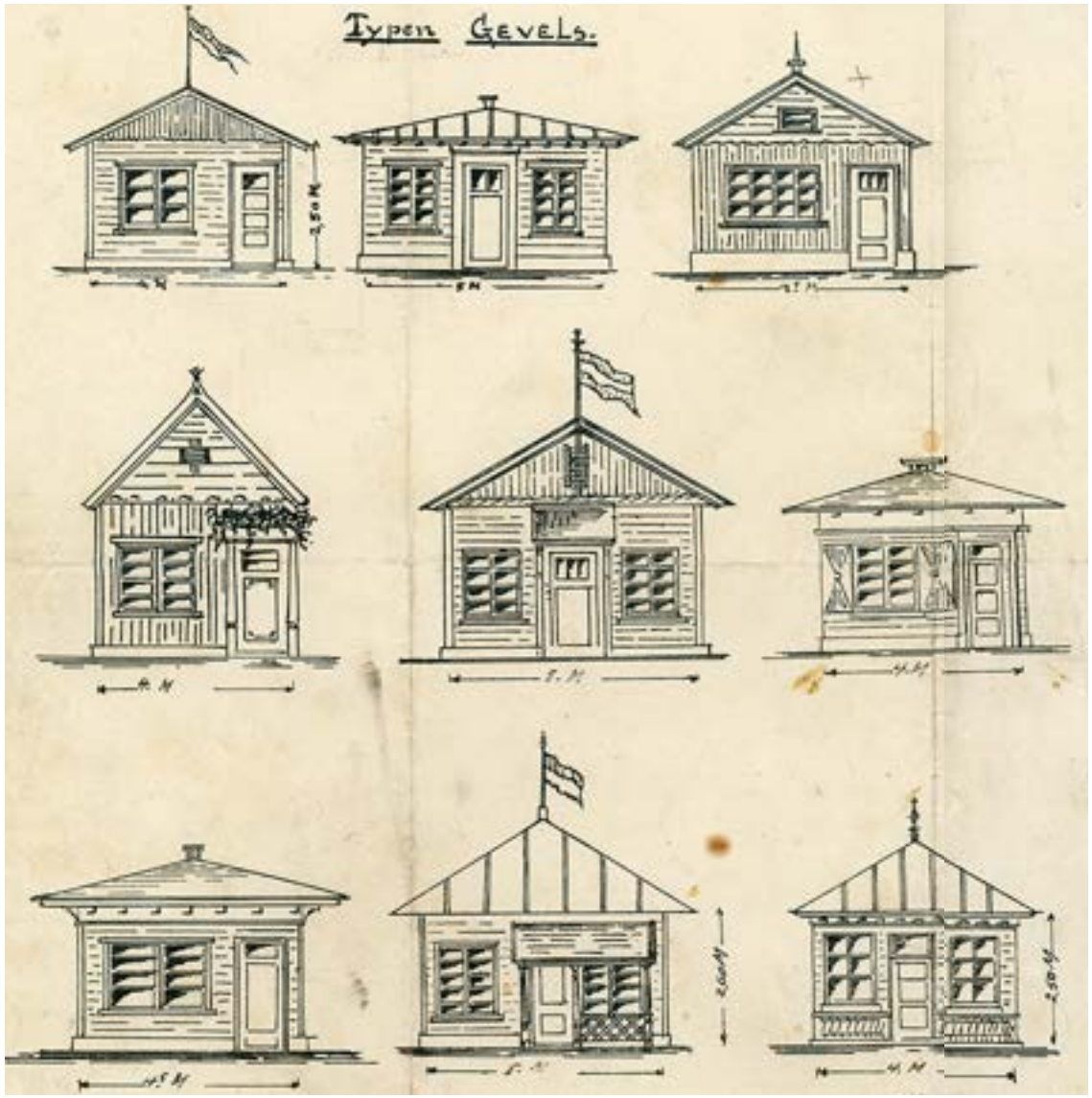

Boven: paviljoen, opslagloods en politiepost bij de nieuwe hoofdentree, ca. 1927.
Onder: winkelstraat in de richting van de hoofdentree en de duinen, jaartal onbekend.
Bron: Bruijns 2013, p.33 en 56 | zie de disclaimer in het colofon.

Accommodaties

Gaandeweg de jaren twintig en dertig verschenen er geleidelijk aan steeds meer eenvoudige houten huisjes tussen de stoffen tenten en tenthuisjes. De Eerste en Tweede Passantenstraat verwijzen nog naar de plek waar aanvankelijk alleen tenten stonden. De kleine veelal zelfgemaakte houten bouwsels volgden het archetypische 'huismodel', boden meer comfort dan een tent, maakten het verblijf minder afhankelijk van het weer en moesten na afloop van de vergunning worden gedemonteerd en opgeslagen in een loods ter plaatse of bij een boer in de buurt.

Net als in veel andere gemeenten in Nederland moesten de houten huisjes in Hoek van Holland vanaf 1930 (?) voldoen aan voorschriften over de rooilijn, onderlinge afstand, afmeting, hoogte, constructie en indeling. Als handreiking voor de zelfbouwers bood de gemeente Rotterdam een tekening aan met verschillende typen plattegronden en gevelontwerpen. Dergelijke ontwerpen werden gaandeweg de jaren twintig en dertig ook verspreid via timmerfabrieken, prijsvragen, boeken en tijdschriften zoals *Buiten* en *Bouwbedrijf*.

Handleiding uit 1928 voor recreanten: verschillende mogelijke gevelschetsen voor een houten huisje.
Bron: SAR | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 2: kampeerterrein (1924-1940): vervolg

Verblijfsmogelijkheden

De gemeente Rotterdam verruimde de verblijfsmogelijkheden met vergunningen voor een dag, een week, een maand en zelfs het hele seizoen. Het vooroorlogse topjaar was 1933 met 3890 verstrekte vergunningen en 470 huisjes op het oude kamp. Veel arbeidersgezinnen bleven de weekends of het hele seizoen op het kampeerterrein. De kinderen gingen dan in Hoek van Holland naar school en de werkende vaders pendelden tijdens werkweken op en neer. In de crisis jaren dertig bleven werkeloze mannen op het kampeerterrein waar ze konden stempelen. De woning in de stad zegden ze op om kosten te besparen. Betere voorzieningen, houten huisjes en vergunningen voor langer verblijf werkten op elkaar in, en versterkten de transformatie van een tijdelijk kamp voor tenten naar een seizoenterrein voor huisjes.
Deze ontwikkeling werd versneld door een bepaling uit 1931 die voorschreef dat een verblijf in een tent niet langer dan vier achtereenvolgende dagen mocht duren. Daardoor marginaliseerde het tentkamperen en verhuisden de tenten van de centrale tentvelden naar de groene randen van het terrein.

Terreinuitbreiding: nieuwe kamp

De stijgende populariteit leidde gedurende het interbellum regelmatig tot kleine uitbreidingen van het oude kamp, en in 1938-1939 tot de ontwikkeling van het nieuwe kamp aan de overzijde van de slaperdijk. Al in 1928-1931 had de Amsterdamse organisatie 'Zomers Buiten' tevergeefs geprobeerd daar een luxe vakantiepark te stichten. Het gemeentelijke werkverschaffingsproject uit 1938-1939 kwam wel van de grond en bestond uit de aanleg van een singel, entree, padenstelsel en route naar het strand op een geëgaliseerd terrein (pakket duinzand op polderondergrond bleef behouden). Moeilijkheden met de riolering verhinderde de opening, waarna in 1940 de oorlog uitbrak en het tot 1951 duurde voordat het nieuwe kamp open ging.

Boven: achter het passantengedeelte met tenten rukken de houten huisjes op rond 1930.
Onder: de Electrostraat met houten huisjes keurig op afstand en in het gelid, interbellum.
Bron: Bruijns 2013, p.110 en 35 | zie de disclaimer in het colofon.

Luchtfoto uit 1938 met onderin De Nieuwe Hoek en het treinstation 'Strand, en rechts de Hoekse Bosjes met de centrale Duinweg door het villapark richting het kampeerterrein. Het oude kamp was toen vrijwel volledig bezet door houten huisjes. Het werkverschaffingsproject nieuwe kamp was in ontwikkeling en deels bezet door tenten en enkele huisjes.
Bron: minh-beeldbank.defensie.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 3: braak terrein (1940-1946)

Schijnmijnenveld

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stond het terrein onder militair gezag. De Duitse bezetter transformeerde Hoek van Holland tot een *Festung* binnen de *Atlantikwall*. In dat kader formeerden ze onder andere het binnenste *Landfront* met een tankgracht van twintig meter breed en vier meter diep dwars door het nieuwe kamp in wording, een bunker op de slaperdijk en een radarpost in de duinen (thans 'De Zeetoren'). Het ontruimde terrein deed dienst als schoots- en schijnmijnenveld, en was afgezet met prikkeldraad, drakentanden en waarschuwingsborden. De houten onderdelen van de achtergebleven huisjes werden gebruikt als brandstof en als stutmateriaal voor de stellingen. Ter plaatse recreëren was vijf jaar lang niet mogelijk. Het strand en de duinen werden pas in maart 1946 weer vrijgegeven.

Boven: Duitse bunker en radarpost met verlaten kampeerterrein op de achtergrond, 1942.
Onder: drakentanden op het uiteinde van de tankgracht bij de duinen, jaartal onbekend.
Bron: Bruijns 2013, p.136 en Bruijns 2016, p.16 | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 4: kampeerterrein (1946-1951)

Tentenkamp oude stijl

Het gemeentelijke kampeerterrein ging in het voorjaar van 1946 weer open, stond wederom onder beheer van de Strandcommissie, onder toezicht van de Rotterdamse politie en werd opnieuw opgebouwd en ingenomen door overwegend arbeidersgezinnen uit de regio Rotterdam. Zij kwamen wederom per fiets, boot of trein, en bleven – net als voor de oorlog - de weekends of het hele seizoen op het kampeerterrein. De kinderen gingen dan in Hoek van Holland naar school en de werkende vaders pendelden tijdens werkweken op en neer.

De schelpenlaag van de Hoofdstraat en Ceintuurstraat was nog bruikbaar, maar werd in 1950 vervangen door asfalt. De hoofdentree verhuisde weer terug naar de oorspronkelijke plek in het verlengde van de Duinroosweg. De opgeslagen vooroorlogse huisjes hadden tijdens de bezettingsjaren als brandhout gediend. Omdat de bouwmaterialen hout, glas en zink na de bevrijding schaars waren, verrezen aanvankelijk honderden tenten en tenthuisjes, en slechts een tiental houten huisjes. Maar die verhouding sloeg binnen enkele jaren alweer om. De tenten, tenthuisjes, houten huisjes en huisraad werden tijdens de wintermaanden als vanouds opgeslagen in loodsen ter plaatse of bij boeren in de buurt. In het voorjaar was er geen garantie op dezelfde plek als het jaar ervoor. De gemeente investeerde aanvankelijk minimaal in het oude kamp omdat dat terrein bij de villabuurt gevoegd zou worden zodra het nieuwe kamp gereed was. Maar dat liep anders.

Boven: in 1946 is het terrein weer vrijgegeven voor tentkamperen.
Onder: tenthuisje met slaapvoorzieningen op twee niveaus in de achtercabine, ca. 1948.
Bron: Bruijns 2016, p.11 en 23 | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 5: huisjespark (1951-1966)

Vaste standplaatsen

Na de Tweede Wereldoorlog werd (een korte) vakantie van een voorrecht van enkelen tot een gewoonte voor steeds meer mensen. De mobiliteit nam toe en het aantal vakantiegangers steeg explosief. De uitdrukking 'met vakantie gaan' was destijds vrijwel synoniem met 'de stad uit gaan' of 'de trek naar buiten'. De utilitaire volkstuinen van weleer kregen steeds meer een recreatieve functie met sierwaarde. De bergingen werden verbouwd tot huisjes om te verblijven. Niet alleen de volkstuinen kregen een permanent verblijfskarakter. Ook op het Hoekse kampeerterrein mocht een groot deel van de houten huisjes in de winter van 1951-1952 voor het eerst op hun plek blijven staan, mits een speciale wintervergunning was aangeschaft. Binnen een paar jaar kwam daarmee een einde aan het jaarlijkse fenomeen van demonteren, opslaan en weer in elkaar zetten. De jaarlijkse opbouwdag op 1 mei (later 1 april en thans 1 maart) veranderde in een schoonmaakdag. De vaste standplaatsen gaven bovendien aanleiding tot het verbeteren van de eigen fabricaat houten huisjes, het vervangen van tenthuisjes door volledig houten exemplaren en de aanleg van tuintjes: 'Alle straten zijn omzoomd door kleine, groene heggen en rond de huisjes liggen gezellige, fleurige tuintjes, keurig onderhouden' (verslaggever *Libelle*, 1952). Het oude kamp werd beplant met rozenbottelstruiken. De kwaliteit van de huisjes en de uitstraling van het terrein namen toe. Die ontwikkeling werd versneld door een bepaling uit 1951 die voorschreef dat een verblijf in een tent niet langer dan veertien dagen mocht duren.

Boven: de Hoofdstraat in het oude kamp met elektrische straatverlichting eind jaren vijftig.
Onder: Kamp 2 (Boeier) in het nieuwe kamp met gezamenlijke waterkranen, rond 1966.
Bron: Bruijns 2016, p.39 en 97 | zie de disclaimer in het colofon.

Nieuwe kamp

Na het dempen van de tankgracht, de aanleg van leidingen (water, gas, elektriciteit), het aanbrengen van bestrating, de bouw van sanitaire voorzieningen en de oprichting van een nieuwe entree in het verlengde van de Hoofdstraat bij de Zeeweg werd in 1951 het nieuwe kamp in gebruik genomen. Dat kamp beschikte over een eigen slag naar zee (Stuifkenszand) aansluitend op de Zeeweg waar de winkels kwamen. Het aantal huisjes verdubbelde tot 900 à 1.000 stuks. Ondanks deze forse uitbreiding bleef het aanbod van plaatsen achter bij de vraag. De wachtlijst was en bleef lang, mede door de invoering van de vrije zaterdag in 1960. Twee regels waren nieuw. Eén, dat ouders hun huisje met standplaats mochten schenken aan hun kinderen. Twee, dat van elke tien plaatsen er één werd vergeven aan personen met een medische verklaring van de GGD. Op initiatief van R.A.Z. werd in 1953 begonnen met de aanplant van ligusterheggen. In aanvulling op de spel-, zang-, dans-, film- en vlieger- en wandelactiviteiten van R.A.Z. verzorgden gereformeerde vrijwilligers van 'Jeugdhaven' vanaf de zomer van 1951 tot 1996 ook (evangelisatie)activiteiten voor kinderen bij de winkelstraat of de tennisbaan in het oude kamp of het centrale speelveld in het nieuwe kamp. In 1954-1955 waren er twee grote bouwprojecten:

- Een groot recreatiegebouw voor de R.A.Z. (en vanaf 1960 ook voor de nieuwe kampeervereniging 'Poort van Europa 'P.V.E.') op het speelveld voor o.a. toneel, cabaret, film, dans en fancy fair (ontwerp Gemeentewerken, in 2013 afgebrand en in 2015 vervangen door nieuwbouw).
- Een pension met zomerverblijven in twee vleugels bij de hoofdentree van het nieuwe kamp, op de plek waar de winkelstraat (Zeeweg) en de slag naar zee (Stuifkenszand) in elkaar overgingen.

In 1959 werden de winkelstraten in het oude en nieuwe kamp opgeheven en samengebracht in één nieuwe winkelstraat op het uiteinde van de Wierstraat. In 1961 werd de hoofdentree verplaatst van de Duinroosweg naar de kop van de Wierstraat, met in de flank daarvan een kleine uitbreiding van het oude kamp.

Boven: het nieuwe kamp met recreatiegebouw (r), winkels en pension Stuifkenszand (l).
Onder: het nieuwe kamp met Kamp 9 (Kaag): het pad als ontmoetingsplek, jaar onbekend.
Bron: Bruijns 2016, p.67 en 68 | zie de disclaimer in het colofon.

Het nieuwe kamp: stedenbouwkundige ontwerptekening van de gemeentelijke dienst Stadsontwikkeling en Wederopbouw (links) en luchtfoto d.d. 3 mei 1952 kort na de aanleg.
Bron: archief M. Bruijns | zie de disclaimer in het colofon.

Luchtfoto uit 1968 met duidelijk zichtbaar de U-vorm van Hoofd- en Ceintuurstraat op het oude kamp met eigen slag richting zee, en het speelveld als grote centrale motief van het nieuwe kamp met een eigen slag richting zee. Bron: archief M. Bruijns | zie de disclaimer in het colofon.

Fase 6: Recreatieoord (1966-2008)

'Gewone' woonomgeving

Begin jaren zestig kregen alle standplaatsen een aansluiting op riolering, waterleiding, en aardgas. Dat leidde tot ver- en nieuwbouw van veel huisjes, én tot verlenging van het seizoen want de comfortabele huisjes konden eerder en langer worden bewoond. Het karakter van het terrein veranderde en dat kwam ook tot uitdrukking in de naamgeving: kampeerterrein veranderde in 1966 in Recreatieoord. Door het aangename comfort van de huisjes, het paradijselijke van het eigen tuintje en de komst van televisie op accu zagen de recreanten zich steeds meer als 'bewoners', bleven ze meer binnen het eigen territorium en nam de wederzijdse afhankelijk cq. het onderlinge contact af. Het Recreatieoord ging – afgezien van de belevingsaspecten - steeds meer lijken op de stadse woonomgeving die de recreanten juist ontvluchtte. Niettemin bleven de vrije omgangsvormen, de onderlinge verbondenheid en het strandgerichte buitenleven de sfeer op het Recreatieoord bepalen. Het beheer van het terrein was inmiddels overgegaan van de politie naar de gemeentelijke dienst voor Sport en Recreatie.

De dorpse eenvoud en collectieve samenhang van de lage ligusterhaag of planken hek wordt op steeds meer plekken vervangen door hoge of opzichtige erfscheidingen rond het private domein.

Nieuw landschap

Het strand kwam in 1970-1972 wel meer op afstand van het Recreatieoord te liggen door de ontwikkeling van de Van Dixhoorndriehoek: een open duinlandschap gevormd door het opspuiten van zand afkomstig van de Maasvlakte. Daar kwam nieuwe natuur tot ontwikkeling. In zuidelijke richting ontstond een nieuwe horizon met de schoorstenen van de petrochemische industrie. Vanuit noordoostelijke richting rukte de 'glazen stad' van de Westlandse kassen op. In 1987 verhuisde Camping Hoek van Holland van Tasmanweg naar de Kaapweg aan de oostflank van het nieuwe kamp. In dat jaar werd ook de slaperdijk afgegraven, geëgaliseerd en heringericht tot parkeerterrein (door de aanleg van de Van Dixhoorndriehoek werd de slaperdijk als zeewering overbodig). Daarbij kwam de bunker prominent in beeld. De winkelstraat op het uiteinde van de Wierstraat maakte plaats voor winkelplein 'De Terp' op de kop van de Wierstraat. In 1991 kregen de huisjes aansluiting op elektriciteit.

Boven: de afgegraven slaperdijk met parkeerterrein en Duitse bunker.
Onder: overzicht van de Camping met vaste standplaatsen en toeristische plekken.

Fase 7: vakantiepark (2008-heden)

recente dynamiek

In de laatste decennia bleef de ruimtelijke opzet en verschijningsvorm van het Recreatieoord en de Camping vrijwel ongewijzigd. Dat wil geenszins zeggen dat alles bij het oude bleef. In deze paragraaf wordt puntsgewijs op een rij gezet wat er zoal veranderde (in willekeurige volgorde). NB. De inhoud van deze paragraaf is ontleend aan informatie afkomstig van de gemeente Rotterdam. De tijd ontbrak (vooralsnog) om hierover ook de eigenaren van de huisjes cq. de Recreanten Advies Raad te horen.

- Lengte van het seizoen. Sinds een grote meerderheid van de recreanten zich in 1977 in een enquête uitsprak tegen een langere openstelling, bleef het seizoen van het Recreatieoord tot op heden gehandhaafd op 1 maart tot eind oktober. De Camping had aanvankelijk een iets kortere seizoenslengte, maar die is inmiddels gelijkgetrokken met het Recreatieoord. Vanuit de beleidsmatige ambitie om van Hoek van Holland een vier-seizoenen-badplaats te maken én met de beoogde verkoop van het Recreatieoord en de Camping in het verschiet, heeft het college van B&W thans het voornemen om de wintersluiting op te heffen.
- Verkoop huisjes. Als vanouds zijn de huisjes in eigendom van de recreanten. Zij kunnen een huisje zelfstandig verkopen, onder de voorwaarden dat het huisje nog voldoet aan het reglement en de koper akkoord gaat met een nieuwe overeenkomst voor de kavelhuur. Cijfers over de verkoopprijzen zijn niet bijgehouden. Net als in de reguliere woningmarkt zijn de prijzen flink gestegen. De prijs is afhankelijk van vraag en aanbod waarbij de grote vraag de afgelopen jaren duidelijk heeft bijgedragen aan prijsstijgingen. Cijfers over het aantal verkochte huisjes geven geen volledig inzicht omdat hierin ook overdrachten binnen de familie zijn opgenomen. Uit het aantal opgemaakte huurovereenkomsten in de afgelopen tien jaar blijkt dat het aantal verkochte huisjes in deze periode jaarlijks iets toeneemt, en dat de verkoop bij de stacaravans schommelt tussen de 8 tot 16 stuks per jaar. Het staatje is als volgt:

	huisjes	stacaravans
2010	28	14
2011	33	15
2012	38	13
2013	36	9
2014	51	12
2015	35	14
2016	41	?
2017	55 *	16
2018	44 *	8
2019	49 *	9
2020	59 *	11

* Waarvan jaarlijks 5 tot 10 overgeschreven op dezelfde familienaam.

- Herkomst kopers / eigenaren. Vanouds bepaalde het reglement dat alleen inwoners uit Rotterdam een huisje mochten bezitten op het terrein. Die restrictie is op enigerlei moment losgelaten. Sindsdien kan iedereen een huisje op het Recreatieoord verwerven. Toch is het nog steeds vooral een regionale aangelegenheid. Naar inschatting van de gemeente komt ongeveer 50% van de huisjesbezitters uit de gemeente Rotterdam. Volgens berekening van de RAR komt daarbovenop nog eens 40% uit de regio in een straal van 30 kilometer rond Rotterdam.
- Onderverhuur van huisjes: Dit is van meet af aan een heikele kwestie omdat het enerzijds welkome inkomsten genereert, en anderzijds het gevaar in zich draagt de sociale cohesie te ondermijnen. Daarom is reeds voor de oorlog een limiet ingesteld op 6 weken, later opgerekt tot 8 weken waarvan maximaal 4 aaneengesloten weken. Hiervoor volstaat thans een stempel van de beheerder, die een onderzoekplicht heeft zodra er verdenkingen of klachten worden gemeld.
- Kavels. In de afgelopen decennia is er zeer incidenteel sprake geweest van het samenvoegen van kavels. De laatste vijf jaar was dat één keer aan de hand toen een brand aanleiding gaf tot een samenvoeging met aangrenzende kleine kavels.

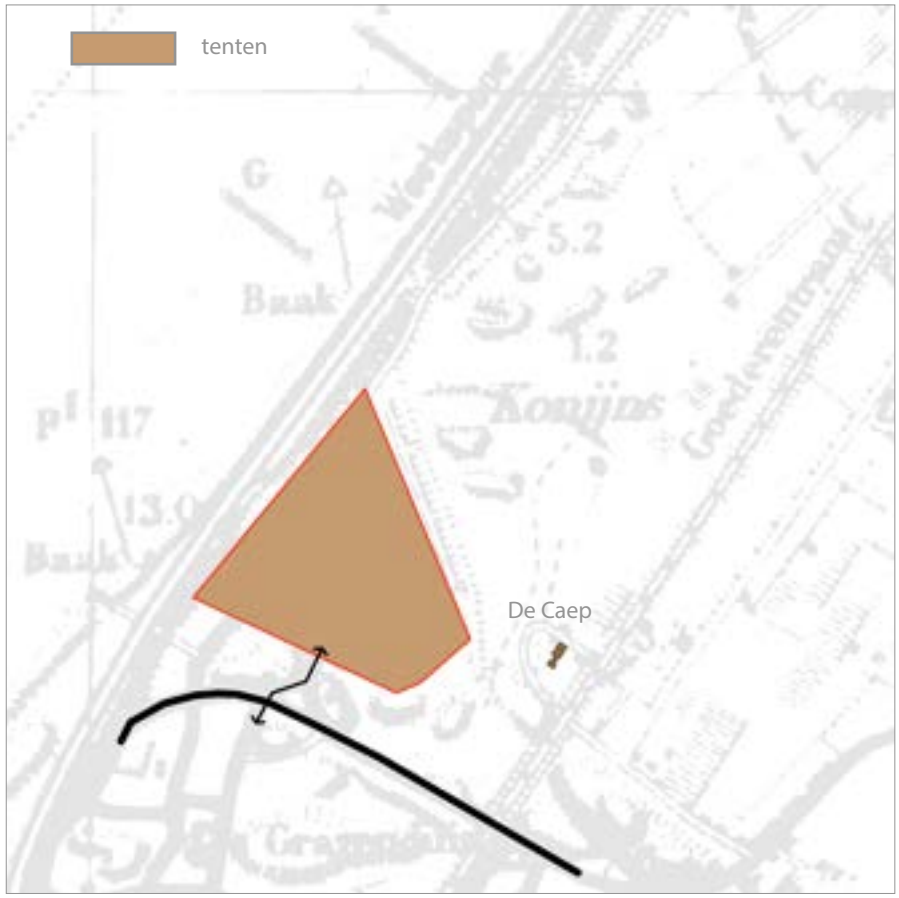
- Kavelhuurprijs: Sinds de dreigende huurstaking van 1982 volgt de gemeente Rotterdam de CPI index bij de jaarlijkse verhoging van de kavelhuurprijs. Het staat de gemeente vrij eens per vijf jaar het prijsniveau te herijken, maar dat is nog nooit gebeurd. De huurcontracten voor onbepaalde tijd hebben een opzegtermijn van één jaar.
- Regelgeving en handhaving. In de afgelopen decennia is de regelgeving omtrent de huisjes verruimd. Grofweg zijn vastgelegd: de rooilijnen, het maximale bebouwingsoppervlak, de nok- en goothoogtes. De afstand tot de erfgrens en overige bebouwing is in het bestemmingsplan opgenomen. Een maas in de wet en enkele langdurige handhavingskwesties hebben geleid tot enkele excessen op het terrein, zoals een tweelaags huis, maar dat zijn spaarzame uitzonderingen.
- Beleid en participatie. Het Recreatieoord is ongeveer honderd jaar geleden ontstaan vanuit een sociale betrokkenheid van de gemeente Rotterdam bij lokale arbeiders met een krappe beurs die een plek om te recreëren verdienden. Een eeuw later is de bevolkingssamenstelling van het Recreatieoord en de Camping gedifferentieerder, en ziet de gemeente haar taak inmiddels anders. Nadat het voornemen van de gemeente tot verkoop van het terrein in 2008 strandde, werd de inspraak van huisjeseigenaren in 2010 geregeld door de oprichting van de Recreanten Advies Raad (RAR). Krachtens de Wet Markt en Overheid uit juli 2012 die concurrentievervalsing moet voorkomen, is de gemeente Rotterdam tot de conclusie gekomen dat het Recreatieoord en de Camping niet thuis horen op het lijstje gemeentelijke voorzieningen van maatschappelijk belang, en daarom geprivatiseerd zou moeten worden. Het stranden van het verkoopproces in 2011 leidde in 2015 tot een enquête waarin 96,9% van de huisjeseigenaren zich toch uitsprak voor behoud van het grondeigendom en het beheer door de gemeente Rotterdam. In 2019 stelde de gemeente Rotterdam het Toeristisch Recreatief Ontwikkelings Perspectief (TROP) vast, waarin de visie werd neergelegd om van Hoek van Holland een vierseizoenenbadplaats te maken. Anno 2021 constateert de gemeente Rotterdam een moderniseringsopgave op het Recreatieoord en de Camping, en koppelt daaraan opnieuw het voornemen om het terrein te verkopen aan een marktpartij. Dit recente voornemen van de gemeente heeft geleid tot een stevig protest van de huisjeseigenaren, zoals dat o.a. tot uitdrukking komt in de acties van de zelfbenoemde sheriffs Franky & Johnny (posters en filmpjes) en de acties van de huisjeseigenaren zelf: een groot aantal insprekers en bezwaarschriften bij de raadscommissie d.d. 6 en 7 april jl. Daaruit blijkt een groot verschil van inzicht tussen de gemeente (eigenaar van de grond) en de bewoners (eigenaren van de huisjes) over de toekomst van het Recreatieoord en de Camping.

Acties van de bewoners tegen de dreigende verkoop van het Recreatieoord. Bron foto boven: wos.nl 11 februari 2021, foto Karin Brussaard | zie disclaimer in colofon.

Historische gelaagdheid: fase 1 t/m 7

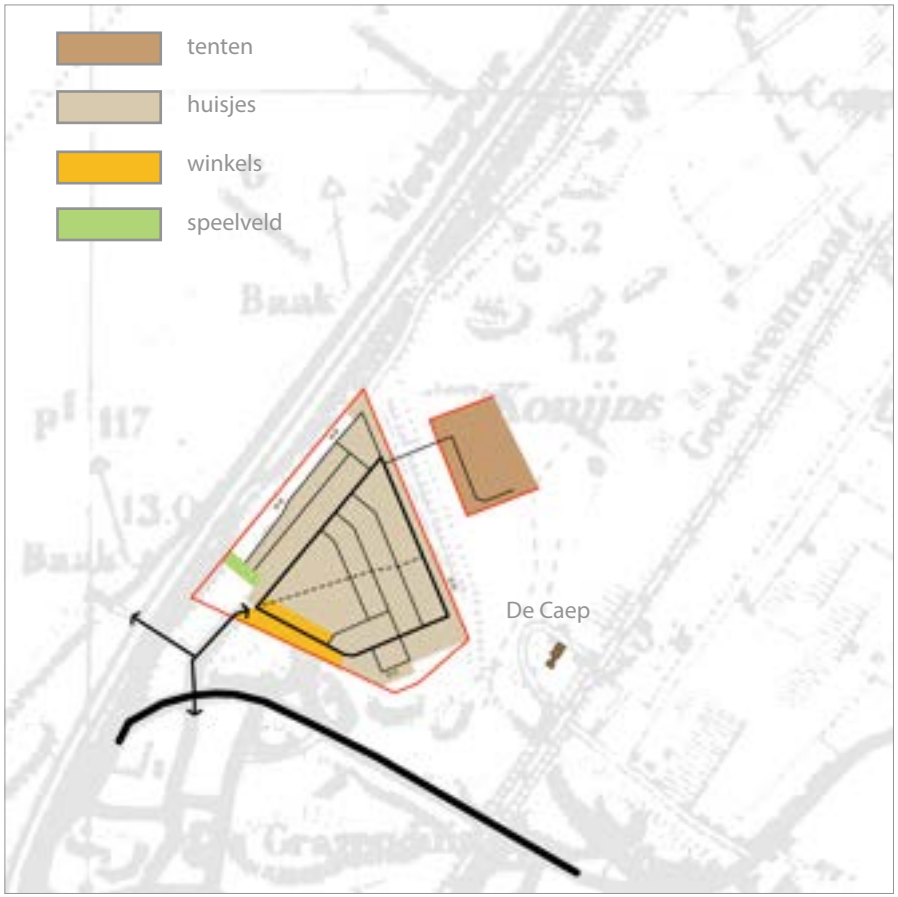
Fase 1: 1921-1924

Als reactie op het ongewenste wild kamperen in de duinen werd in de flank daarvan nabij boerderij 'De Caep' van gemeentewege een ongestructureerde kampeerweide voor tenten geformeerd, met een hoofdentree annex politiepost op het uiteinde van het tracé Duinweg - Duinroosweg. Dat tracé begon bij het station 'Strand' en de aanlegsteigers van de Nieuwe Waterweg: de belangrijkste plekken van aankomst voor de kampeerders.

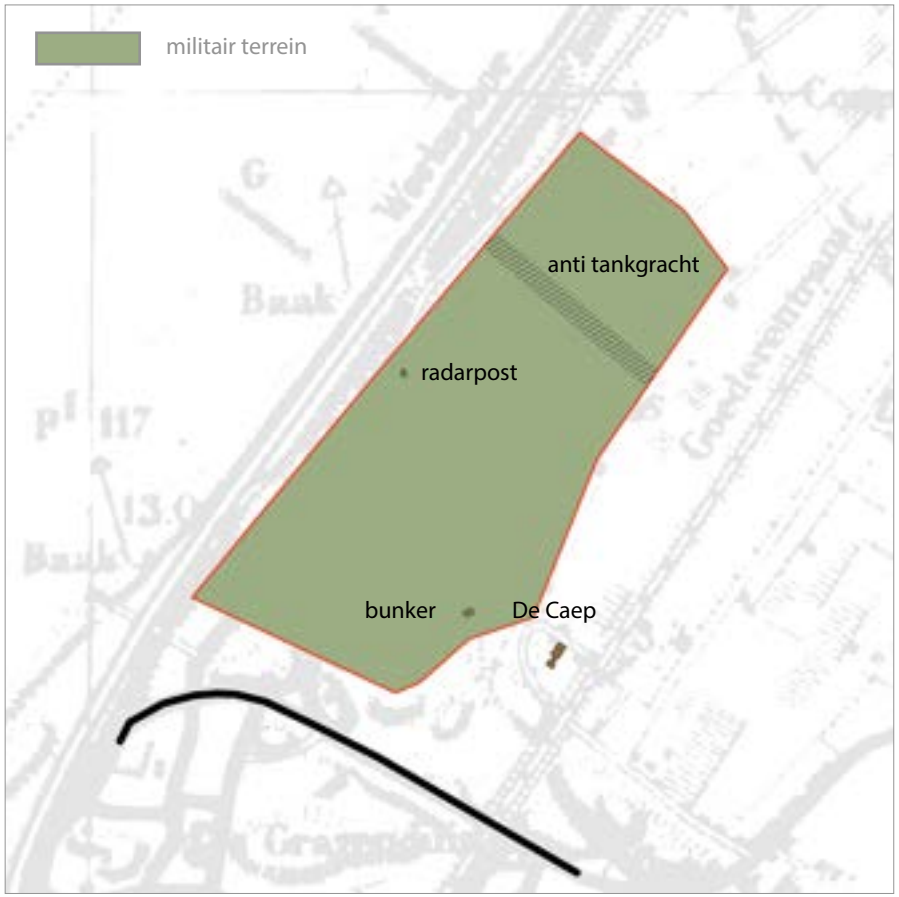
Fase 2a: 1924-1938

Formalisering door de snel groeiende populariteit: omvorming van de kampeerweide tot een heus kampeerterrein met verplaatste hoofdentree, een winkelstraat en een hiërarchisch stratenpatroon (in het ontwerpidioom van de vooroorlogse tuinwijken), met steeds meer demontabele tenthuisjes en houten huisjes in rooilijnen én een apart passantengedeelte voor tentkampeerders. Daartoe werd het terrein geëgaliseerd.

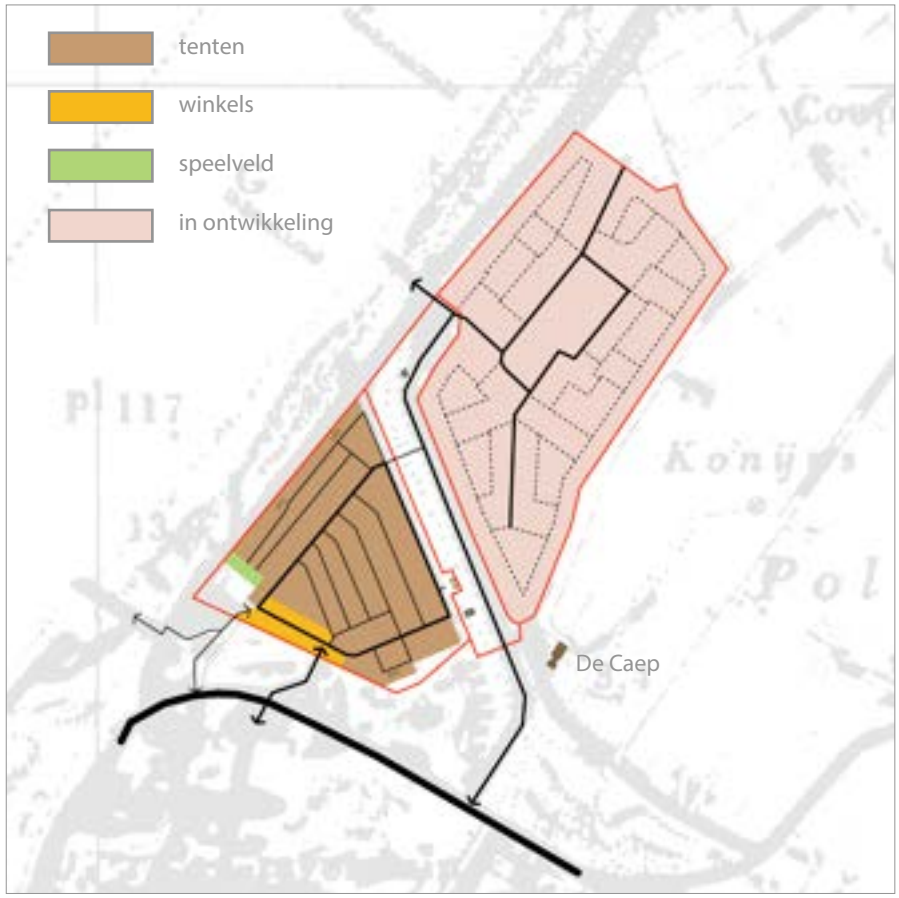
Fase 2b: 1938-1940

Omdat de tenten op het oude kamp werden verdrongen door de geliefde houten huisjes startte in 1938 als werkverschaffingsproject het egaliseren van het terrein aan de overzijde van de slaperdijk: de eerste aanzet van het nieuwe kamp dat aanvankelijk vooral door tentkampeerders werd gebruikt.

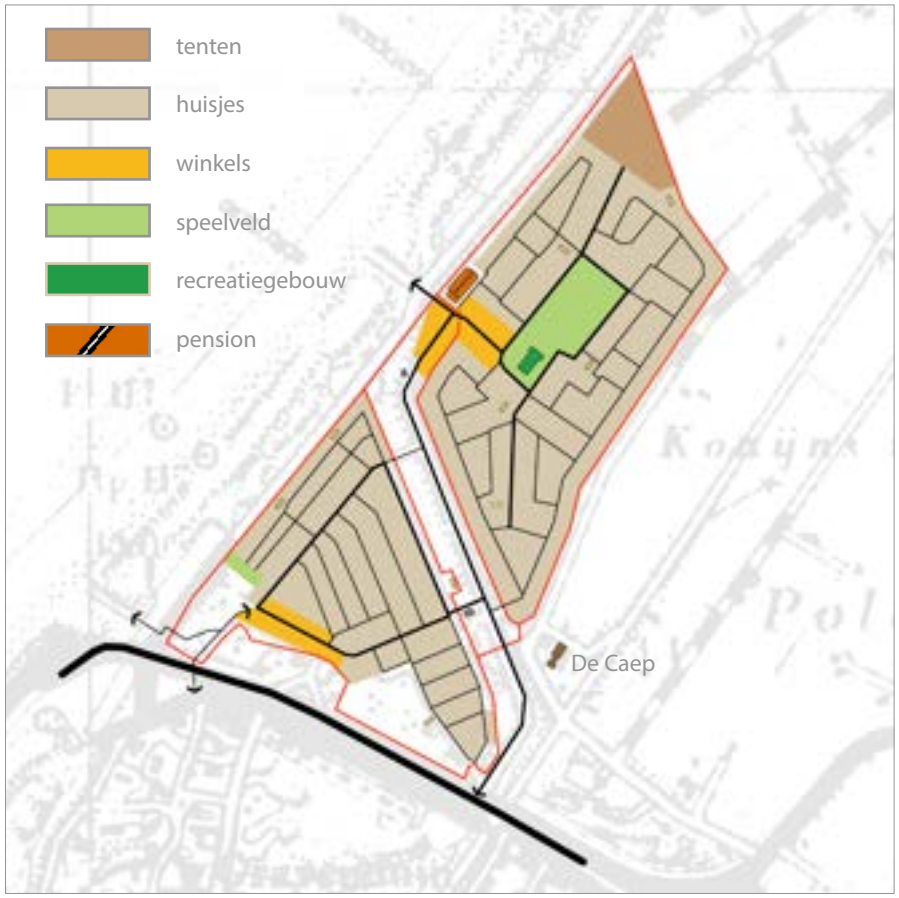
Fase 3: 1940-1946

In de voorgaande tijdvakken was het kampeerterrein leeg en ontruimd tijdens de wintermaanden. Die ontmantelde situatie hield aan tijdens de Tweede Wereldoorlog toen het terrein deel uitmaakte van de *Festung* Hoek van Holland, en dienst deed als schoots- en schijnmijnenveld met een anti-tankgracht door het nieuwe kamp en een bunker op de slaperdijk.

Fase 4: 1946-1951

Na het veiligstellen van het terrein begon de provisorische wederopbouw van het oude kamp met overwegend tenthuisjes en tenten binnen het stramien van het behouden vooroorlogse stratenpatroon. De hoofdentree verhuisde weer terug naar de oorspronkelijke positie. De gemeente ontwierp voor het nieuwe kamp een stedenbouwkundig plan met een groot centraal speelveld, lusvormig stratenpatroon en 'groene pitten' in de buurtjes.

Fase 5: 1951-1966

De toename van mobiliteit en vrije tijd leidde tot een nóg grotere toestroom van kampeerders, vooral in houten huisjes die vanaf 1951 het hele jaar door mochten blijven staan. De introductie van vaste standplaatsen leidde tot de aanleg van tuintjes. Beide kampen kregen een gezamenlijke hoofdentree op de zuidelijke kop van de Wierstraat, en een pension op de noordelijke kop. Het oude kamp kreeg aan de zuid-oostzijde een kleine uitbreiding.

Fase 6: 1966-2008

Door de toename van het aantal voorzieningen, de betere kwaliteit van de huisjes en de verlenging van het seizoen veranderde het kampeerterrein in een Recreatieoord. Door de aanleg van de Van Dixhoorndriehoek (jaren '70) kwam het strand meer op afstand te liggen. Het oord werd uitgebreid met een Camping waarvan het stratenpatroon de polderverkaveling volgde. De slaperdijk werd afgegraven en ingericht als parkeerterrein met het winkelplein 'De Terp' op de kop.

Fase 7: 2008-2021

Commerciële marktpartijen hebben het Recreatieoord in het vizier. Dat heeft vooralsnog niet geleid tot ingrijpende veranderingen op het terrein. Wel is het recreatiegebouw op het grote speelveld van het nieuwe kamp na brand door nieuwbouw vervangen.

2. ANALYSE

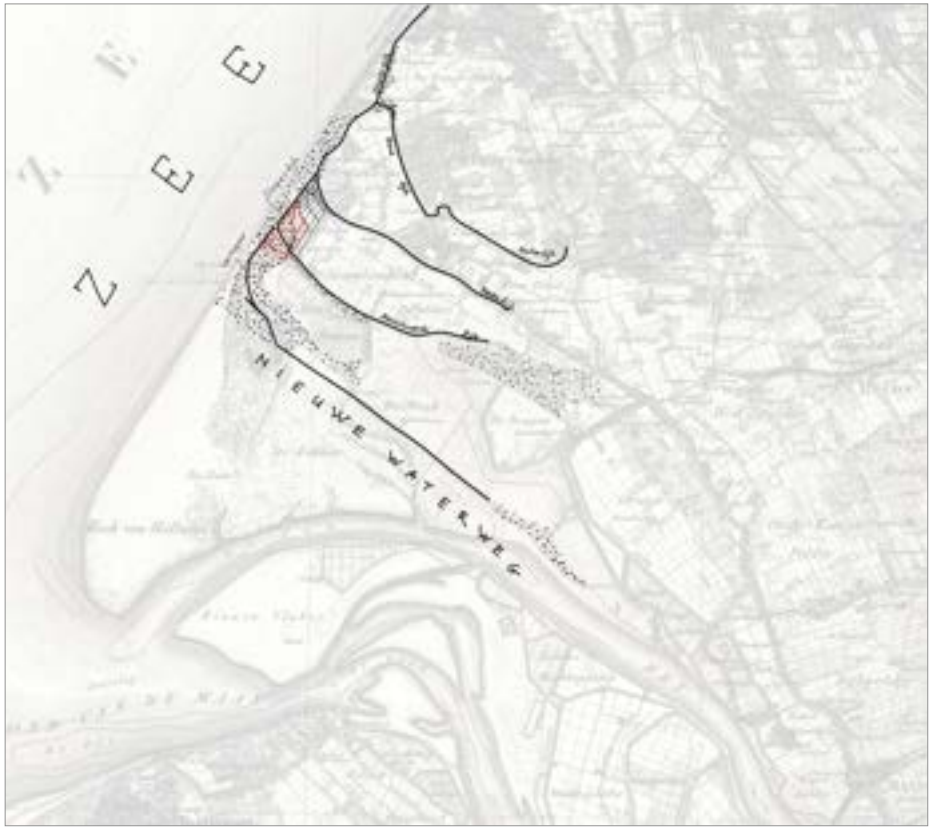
Landschap

De landschapsvorming van de hoek Noordzeekust -Maasdelta is, delta's eigen, bijzonder beweeglijk. De tekeningen tonen de opbouw en verschijningsvorm van de landschappelijke structuur.

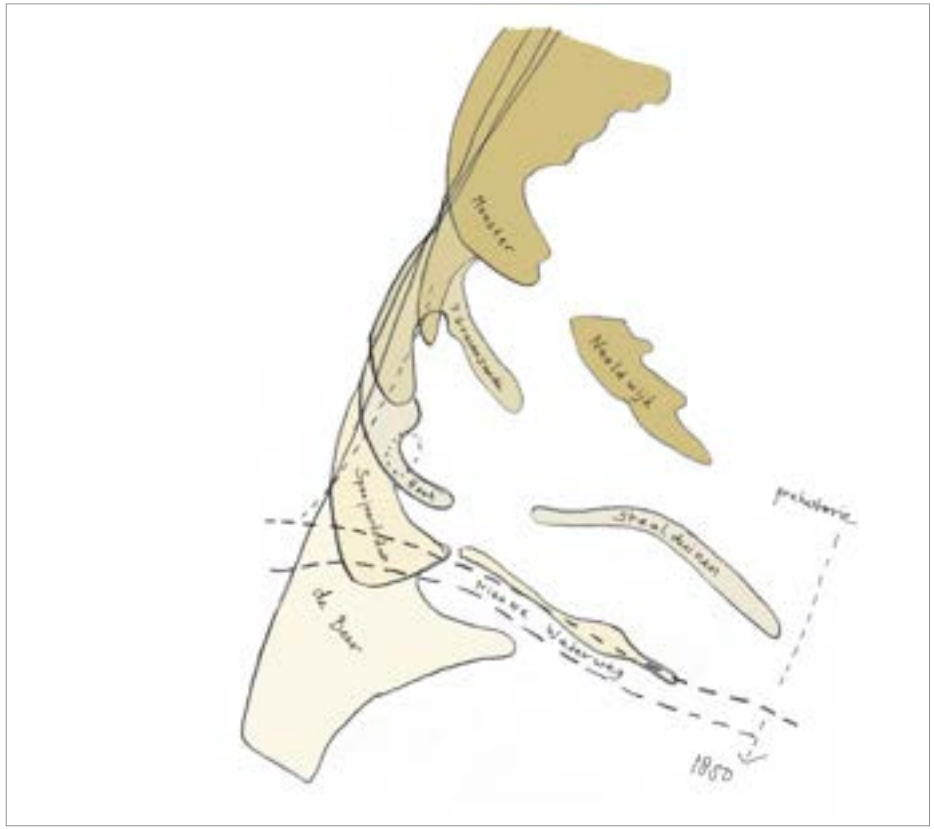
Bedijkingslandschap

De landschapsstructuur van dit deel van de noordelijke Maasoever is te lezen als een opeenvolging van bedijkingen van aangeslibde gronden achter de oude Maasdijk.

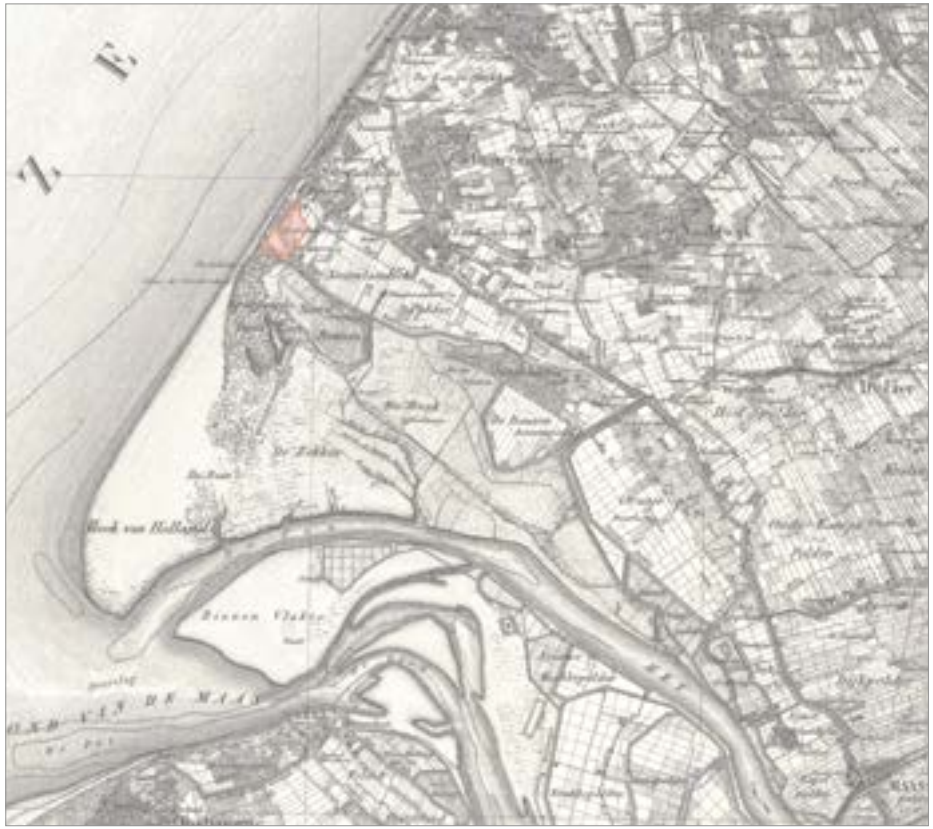
Duindijken

De bedijkingen zijn een combinatie van haakwallen en dijken (opgewaaide duinen). De bedijkingen tonen zich daardoor soms als een dijk (zoals de Noordlandse Dijk en de Bonnedijk), soms als een brede wal (zoals het westelijke deel van de Nieuwlandse Dijk en het Staalduinse bos). De bedijkingen sluiten aan op de duinen langs de kust.

Strandwallen en haakwallen

De bedijkingen zijn aangelegd in een beweeglijk landschap van strandwallen en haakwallen, met chronologisch van noord naar zuid: Monster - Naaldwijk, 's Gravenzande, Nieuwlandse Duinen, Staalduinen, Spanjaardsduin, de Beer. Door de aanleg van de Nieuwe Waterweg is de Beer en een deel van het Spanjaardsduin losgesneden van de Noordoever.

De kaart van 1850

De voornoemde landschapselementen zijn herkenbaar en leesbaar in de topografisch militaire kaart van 1850. De begrenzing van het huidige Recreatieoord en Camping 'Hoek van Holland ' is in rood gemarkeerd. Op de volgende twee pagina's wordt hierop meer ingezoomd.

Verschuivende kustlijn

De kustlijn lag in de tijd van de bedijking van de polder (1420) een stuk verder naar het westen. Op de kaart van Delfland uit 1611 is te zien dat de Nieuwlandse Polder in het westen aansloot op de Bank, en er meer gronden lagen ten westen van de Kaapwoning. De Nieuwlandse Polder en de Bank lagen als een ring om de Oudlandse Polder. In de Kapittelduinen werden al in 1570 zanddijken aangelegd ter versterking van de kust.
(Bron: Noort (2007) | zie de disclaimer in het colofon)

Versterking van de kust

In de kaart van Delfland uit 1750 lijkt een deel van de Nieuwlandse Polder ten westen van de Kaapwoning ondergestoven met zand en een nieuwe zand / duinvlakte te hebben gevormd. De oorspronkelijke verkaveling uit 1611 is hier niet meer afleesbaar. Ook de Bank lijkt voor een groot deel uit duin / zand te bestaan. De afslag van de kust maakte verdere versterking noodzakelijk. In 1682 werden de duinen in de Bank tot zanddijk omgewerkt. Vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw werden de Bankdijk en Noordlandse Dijk regelmatig versterkt.
(Bron: Noort (2007) | zie de disclaimer in het colofon)

Kop Nieuwlandse Duinen

Op de topografische militaire kaart uit 1850 is de Bank verdwenen. Er ligt nog maar een smalle duinenrij voor de slaperdijk. Ook van de Nieuwlandse Polder is een deel verdwenen. De Slaperdijk snijdt de oorspronkelijke kavels onder een hoek af. Van de oude dwarsdijk tussen de Bank en de Nieuwlandse Polder is nog een fragment in de kaart te zien. De slaperdijk sloot aan op de zuidelijke bedijking van de Nieuwlandse Polder, waar nu de Wierstraat ligt. Het terrein van het Recreatieoord ligt op het knooppunt van het Spanjaardsduin en de haakwal die de zuidelijke rand vormt van de Nieuwlandse Polder (in 1420 bedijkt). Het oude kamp ligt op het Spanjaardsduin. (lees verder op volgende pagina).

Verschuivende kustlijn (rechts)

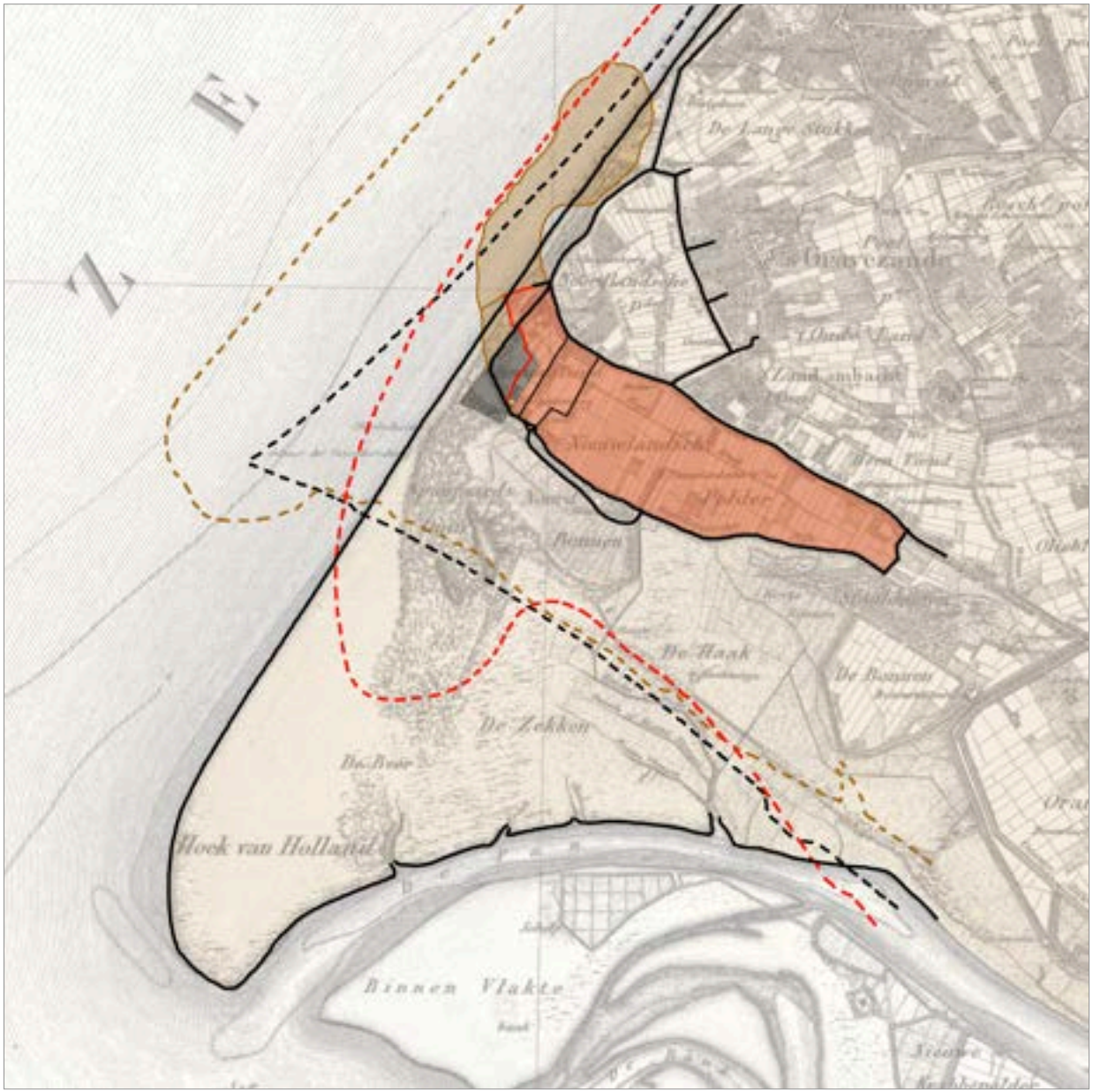
In deze tekening zijn de opeenvolgende verschuivingen in één kaartbeeld getekend. Tussen 1600 en 1950 bedroeg de afkalving van de kust voor 's Gravenzande 1400 meter. Door de aanleg van de Van Dixhoorndriehoek is dit deels hersteld. Het is een dramatische tekening, die de vanzelfsprekendheid van het huidige landschap in een ander licht zet.

- kustlijn 1611
- polder 1611
- kustlijn 1750
- polder 1750
- kustlijn en dijken 1850
- kustlijn 2020
- locatie recreatieoord
- Kaapwoning

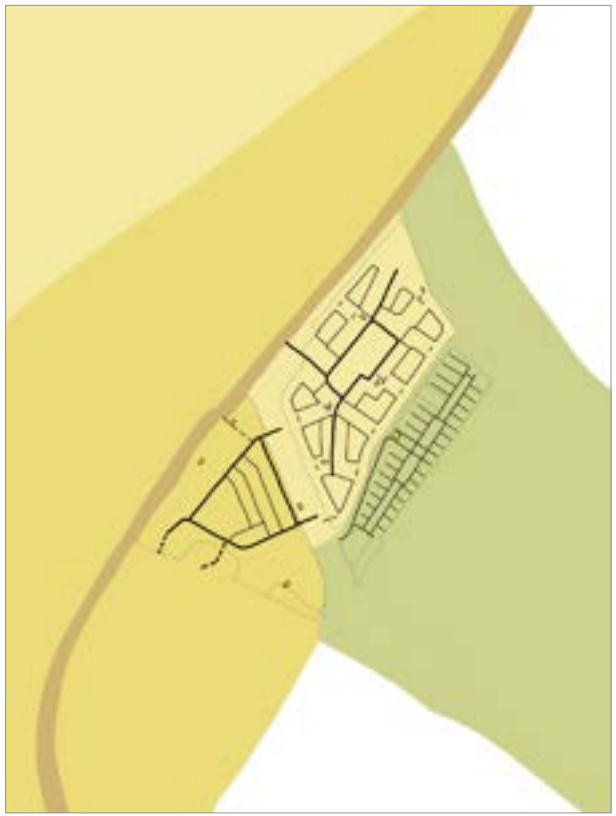
(< vervolg op de vorige pagina):

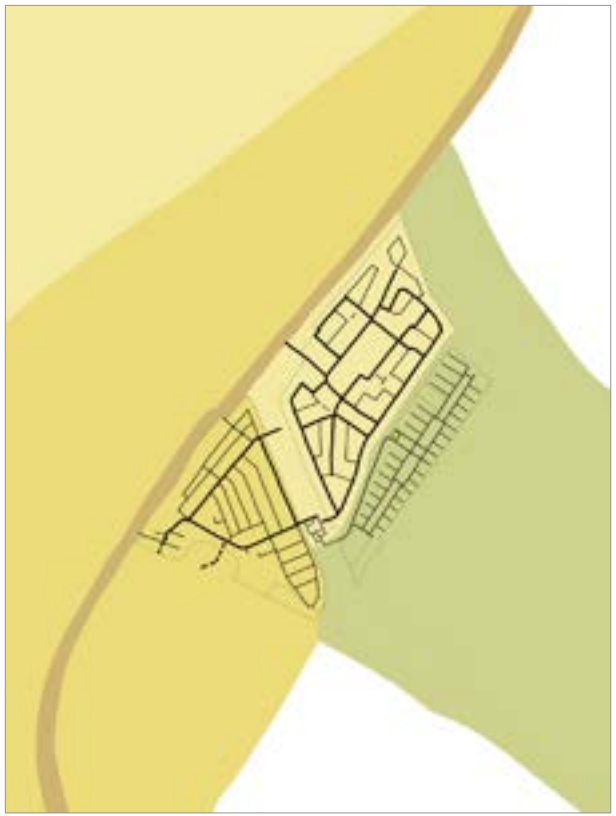
De Wierstraat ligt op de plek van een in 1987 afgegraven (wier?)dijk. De dijk sloot aan op de Slaperdijk achter de duinen, maar was oorspronkelijk deel van de zuidelijke 'duindijk' van de Nieuwlandse Polder.

Het nieuwe kamp ligt binnendijks, in de polder van Nieuwland maar op een hoger liggend, waarschijnlijk na de aanleg van de polder, 'verduind' deel. De Camping ligt in de polderverkaveling, achter de Kaapwoning, één van de oudst bewoonde plekken in Hoek van Holland. De contouren van het nieuwe kamp en de Camping vallen samen met de oorspronkelijke verkavelingsgrenzen van de Nieuwlandse Polder.

Terrein

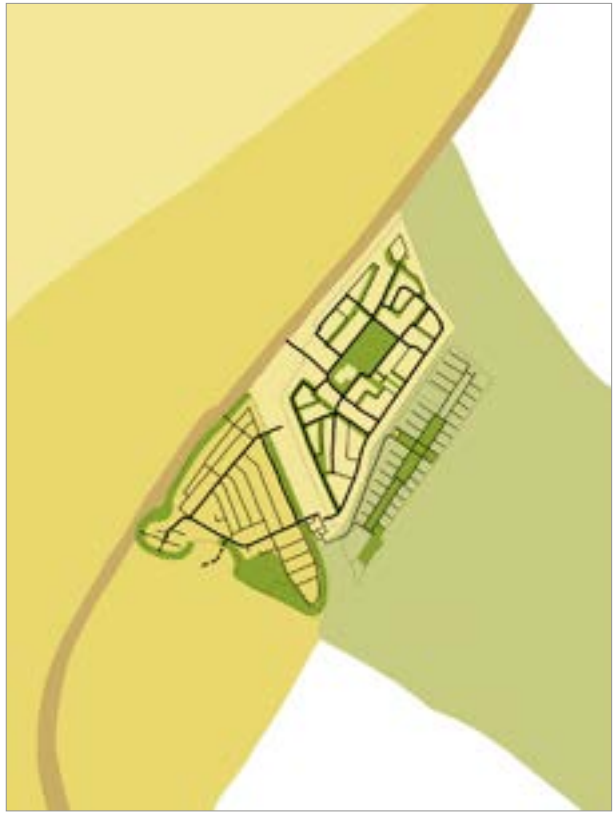

Stedenbouwkundig idioom

In de structuur van de drie deelgebieden is de tijdgeest van ontstaan terug te zien.
In het oude kamp op het Spanjaardsduin is een tuindorpverkaveling te herkennen, opgebouwd uit stratenverkavelingen met een knik op het uiteinde van de straten om de zichtlijnen af te sluiten. Daaromheen vormen de Hoofdstraat en Ceintuurstraat een ringvormig hoofdcircuit dat nog goed afleesbaar is aan de ruimere maatvoering en de verder terugliggende rooilijnen. De zomerhuisjes vormen de kern. Aan de buitenzijde ervan lagen het tentenveld, de winkels, de speelvelden en de toiletgebouwtjes.
Het nieuwe vroeg-naoorlogse kamp ligt op het ondergestoven deel van de Nieuwlandse Polder, had één ingang aan de noordzijde en een 'antenne' structuur rond een centraal speelveld. Tussen de 'antennes' lagen de toiletgebouwtjes in het groen. In deze opzet vormt het groene speelveld de kern van het terrein. Het kampeerterrein uit de tachtiger jaren ligt in de Nieuwlandse Polder en heeft een monumentale symmetrische structuur waarin de stacaravans aan woonpaden aan weerszijden van het open kampeerveld zijn gesitueerd.

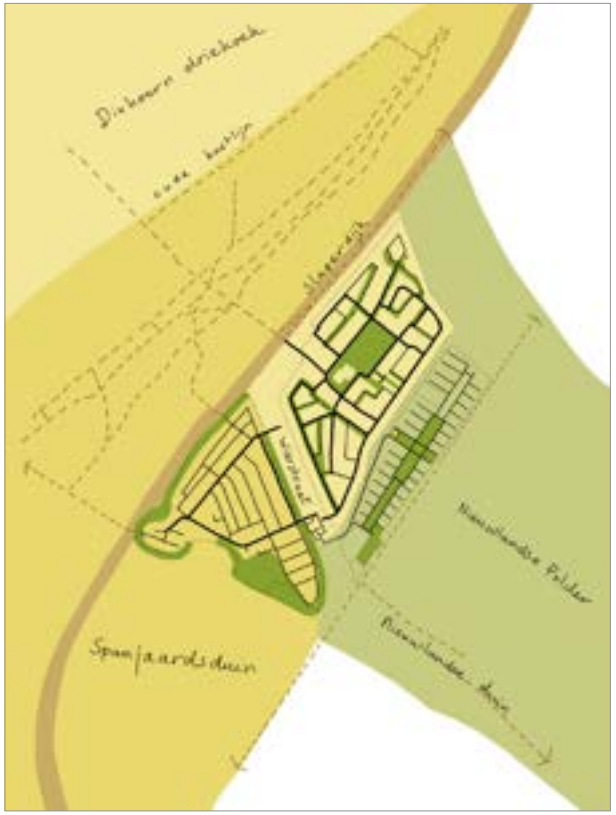
Uitbreidingen en aanpassingen

De uitbreidingen op het oude kamp zijn op de ring aangesloten. Het nieuwe kamp is anders uitgevoerd dan het oorspronkelijke plan (zie p 20 links): tussen de 'antennes' is overal een extra aansluiting gemaakt waardoor de 'antennes' omgevormd zijn naar doorverbonden lussen.
Op de plek van de toiletgebouwtjes zijn nieuwe kavels en kleine veldjes ('groene pitten') gemaakt.

Groenstructuur

De drie deelgebieden hebben elk ook een eigen typerende groenstructuur. Het oude kamp heeft een groene rand rondom met een groot duinspeelveld aan de zuid-westzijde. Het nieuwe kamp heeft één groot centraal speelveld, en veel groene bermen en kleine veldjes ('groene pitten') langs de paden. Op de Camping vormen het kampeerveld en de speelvelden een groen assenkruis.

Aansluiting op het landschap

Het Recreatieoord ligt op de knoop van de Nieuwlandse/Staalduinse haakwal en het duinlandschap. De padenstructuur van het oude en nieuwe kamp met zomerhuisjes is direct aangesloten op de paden naar het strand en de duinen. Via de Wierstraat zijn de deelgebieden goed verbonden met de fietsroutes naar het Staalduinse Bos en de Nieuwe Waterweg.

Aansluiting op 'vliegveld Hoek van Holland'

De Wierstraat is geen dijk meer en maakt onderdeel uit van de 'taxi- en landingsbanen' structuur in Hoek van Holland (Bet & van Meijel, 2017). De terreinen zijn aan één kant aangesloten op de grootschalige verkeermachine, en aan de andere kant op het ontspannen landschap. Het parkeerterrein is een onvriendelijke ontvangstruimte, maar tevens de grote 'transformator': hier blijven de auto's achter. De terreinen zijn autovrij en daarmee een veilig en onbezorgd speelterrein voor kinderen.

Straat en kavel

Inleiding

Op enigerlei moment – het startjaar is onbekend - begon de gemeente Rotterdam met het opstellen van voorwaarden voor het verkrijgen van een vergunning voor het tijdelijk oprichten van een tent, tenthuisje of houten huisje op het kampeerterrein. Deze voorwaarden hadden o.a. betrekking op de rooilijn, onderlinge afstand, afmeting, hoogte, constructie en indeling. Ze werden periodiek vernieuwd en daarbij hield de gemeente telkens rekening met nieuwe situaties, ontwikkelingen, gebruiken en wensen op en rond het terrein. De voorwaarden waren én zijn van grote invloed op het beeld en de sfeer van het terrein. Aan de hand van de voorwaarden uit 1937, de huidige situatie en de actuele bouwregels uit het bestemmingsplan schetsen we op hoofdlijnen een beeld van de verschuivingen en de ruimtelijke impact ervan (zie tevens de tekeningen op de pagina's 38 en 39).

Algemeen beeld

Beide kampen zijn compact verkaveld en compact bebouwd. De kavels zijn klein en intensief gebruikt. Er zijn wel tuinen maar daar staan nauwelijks grote bomen omdat er geen ruimte voor is. Bomen staan in de openbare ruimte. In het oude kamp, ter plaatse van het Spanjaardsduin, ligt het openbaar groen met de bomen aan de randen. In het nieuwe kamp ligt het openbaar groen in het hart en langs de paden. Daar staan ook de bomen. Het beeld op beide kampen met zomerhuisjes wordt in hoofdzaak bepaald door rijen met een bonte verzameling op elkaar lijkende maar toch verschillende zelfgebouwde zomerhuisjes, voortuintjes en erfscheidingen. Het gebruiksplezier spat er van af. De diversiteit is enorm, en toch vormen de huisjes met elkaar een samenhangend geheel. Daarvoor zorgen de volgende vijf aspecten:

1. bouwregels

- De voorgeschreven rooilijn: alle huisjes staan op een rij, daardoor is er rust in het straatbeeld ondanks alle verschillen.
- Alle huisjes hebben daardoor een voortuin met een erfafscheiding die een lage (groene) en afwisselende zoom van de straatjes vormt.
- De erfafscheiding aan de voorzijde mag maximaal 1,2 meter hoog zijn. Niet alleen de rooilijn maar ook de lage erfscheidingen brengen een lijn aan in het straatbeeld.
- De voorgeschreven maximale grootte: er zijn onderlinge verschillen maar die zijn niet groot.
- De voorgeschreven maximale goothoogte en nokhoogte: de huisjes verschillen allemaal iets, maar dat zorgt voor een lichte schommeling, niet voor grote sprongen.
- De voorgeschreven afstand tussen de huisjes: elk huisje staat vrij op het kavel, je kunt er altijd omheen lopen. Er is altijd ruimte tussen de huisjes maar die verschilt altijd een beetje. Ook hier is sprake van een lichte schommeling, geen grote sprongen.
- De maximale omvang van het zomerhuisje. In 1937 was dat 25 m2, nu is het 45 m2.

2. gebruiksregels

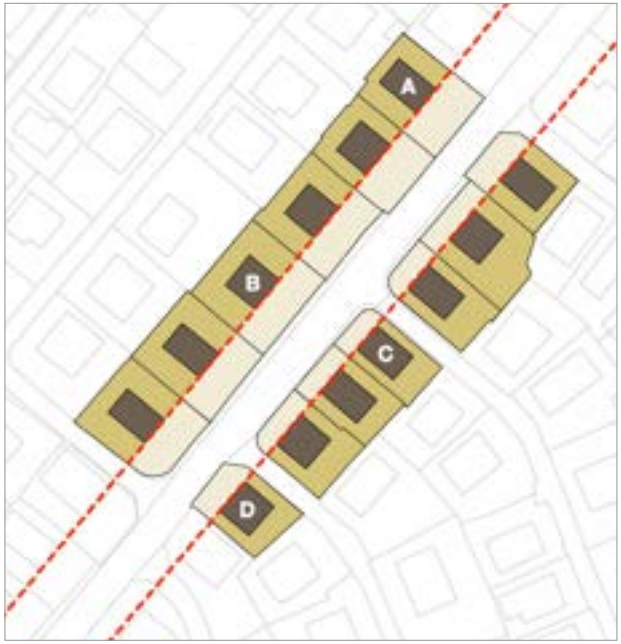
Auto's en motoren zijn niet toegestaan op het terrein, alleen voor laden en lossen. Dat maakt het straatbeeld ontspannen en overzichtelijk. De straatjes zijn smal, tussen de twee en de vijf meter. De tuintjes en de hagen, hoe klein ook, bepalen de sfeer van de straatjes.

3. kavelgrootte
De kavels verschillen onderling in grootte: het kleinste kavel meet 72 m2, het grootste 487 m2. De gemiddelde kavelmaat is 145 m2. In elke straat komen verschillende kavelmaten voor, dus ook hier een lichte schommeling en geen strak repeterend patroon.

4. eigendom
De zomerhuisjes zijn eigendom van de bewoners. Binnen de bouwregels kunnen ze het huisje naar eigen inzicht en genoegen vormgeven. En dat gebeurt. Het plezier is overal zichtbaar en overal net iets anders. De huisjes zijn gericht op het buitenleven: er kan veel aan bewegen om de zon binnen te laten of juist buiten te sluiten. Bovendien zijn er afdakjes, windschermen, veranda's, terrassen en pergola's.

5. zelfbouwpraktijk
Het materiaalgebruik bestaat overwegend uit hout en glas. Materialen die licht en eenvoudig te bewerken, repareren en onderhouden zijn: ze lenen zich goed voor het regelmatige vervangen en verbeteren, én voor het zelf vormgeven van het eigen paradijs.

Kortom, de regels zijn eenvoudig en geven relatief veel ruimte voor onderlinge verschillen. De duidelijke grenzen van de rooilijn, goothoogte en nokhoogte zorgen voor een heldere maar niet nadrukkelijke ordening en afstemming. De balans is wel fragiel.
Hoe e.e.a. werkt, laten de tekeningen zien op de volgende twee pagina's. Hiervoor is een fragment aan de Hoofdstraat gekozen met een verbeelding van achtereenvolgens de bouwregels van 1937, de huidige situatie en de vigerende bouwregels.

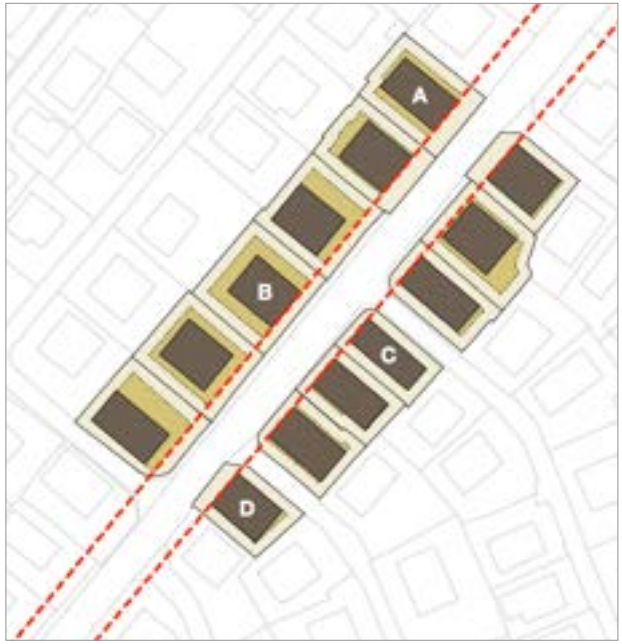
Bouwregels 1937

Op alle kavels is het maximale zomerhuisje van 25 m2 ingetekend. Bij alle kavels is er een ruime tuin rond het huisje. Het gemiddelde bebouwingspercentage is 20%, voor het kleinste kavel 29% en voor het grootste 16%.

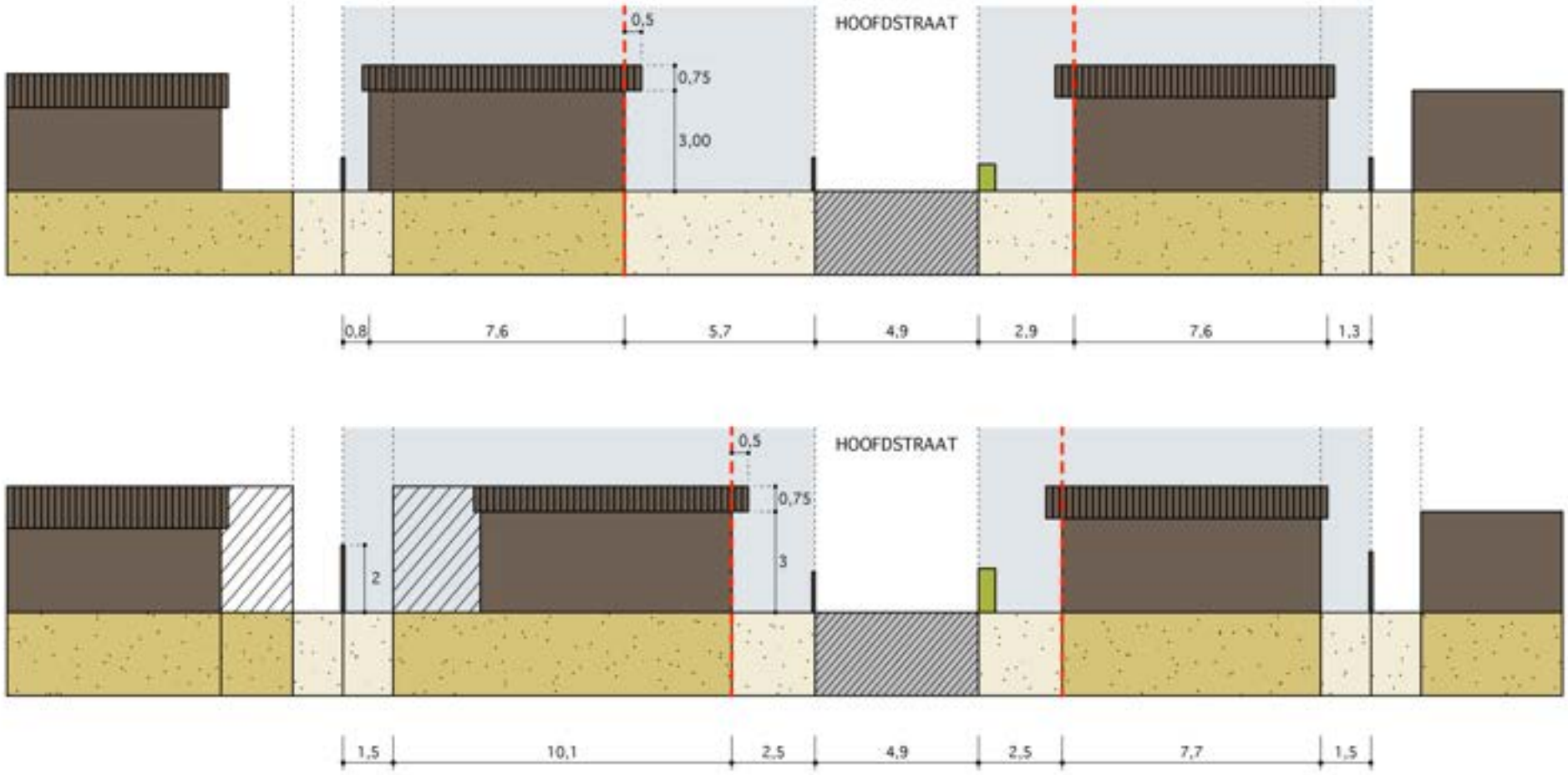
Situatie 2020

De oppervlaktes van de huisjes variëren tussen de 23 en 43 m2. Gemiddeld zijn ze 35m2 groot. Het bebouwingspercentage is 29%. De kleine kavels C en D hebben een bebouwingpercentage van 36% en 44%. Daar is alleen de kleine voortuin nog bruikbaar. De kavels A en B hebben een bebouwingspercentage van 31% en 23 %. Daar is nog sprake van een redelijke tuin.

Bouwregels 2020

Het kaveloppervlak dat bebouwd mag worden wordt in de huidige regels bepaald door de onderlinge afstand van drie meter tussen de huisjes en de vastgelegde rooilijn van 2 meter. Op alle kavels is het maximale zomerhuisje van 45 m2 ingetekend, of kleiner als er binnen het bebouwbaar oppervlak niet meer ruimte is. Het bebouwingspercentage is dan gemiddeld 36%. Bij de kleine kavels C en D ligt het bebouwingspercentage op 44% en is er nog nauwelijks sprake van een tuin.

Straatprofiel

De driedelige reeks op de vorige pagina laat zien dat de generieke regels in het actuele bestemmingplan niet voldoen voor de kleine kavels omdat ze ruimte bieden voor te grote bebouwing op te kleine kavels. Ook de algemene maat voor de rooilijn kan de ruimte in de straatjes ernstig versmallen en de aanwezige verschillen tussen hoofd- en zijstraten laten verdwijnen. Zodra één huisje de nieuwe rooilijn oppakt, dan is de samenhang meteen uit de straat en valt de ordening uiteen. Daarom is het belangrijk om niet alleen een maximaal bebouwingsoppervlak te hanteren, maar ook een aan het kaveloppervlak gerelateerd maximaal bebouwingspercentage. Bovendien is het van belang om de huidige rooilijnen vast te houden en niet generiek, maar per straat vast te leggen in de bouwregels en het bestemmingsplan. Dat laatste is eenvoudig: geen enkel huisje mag voorbij dat van de buren steken.

Architectuur

Door de oogharen heen ogen de huisjes op het Recreatieoord als een architectonisch samenhangende gebouwencollectie. Op het eerste oog zijn de onderlinge verwantschappen groter dan de onderlinge verschillen.

- Voor samenhang in het bebouwingsbeeld zorgen de consequente toepassing van eenvoudige hoofdvormen, flauw hellende daken en houten gevels: het archetypische huisje van één bouwlaag op rechthoekig grondplan (zie foto's hiernaast). Varianten daarop hebben bijvoorbeeld een kleine uitbouw, een veranda of een lessenaarsdak (zie foto's volgende pagina).
- Voor afwisseling in het bebouwingsbeeld zorgen de toepassing van verschillende kapvormen, windveren, makelaars, uitbouwen, vlonders, veranda's, raamtypen, houtverbindingen, wandbeplankingen, rabatwerk, afwerkingsdetails en kleuren.
- Bij elkaar leidt dat tot een zekere 'eenheid in verscheidenheid'. Zo kunnen eenvoudige en protserige huisjes, traditionele en modernistische exemplaren, zelfgebouwde en fabrieksmatige optrekjes harmonieus naast elkaar staan. Het archetypische 'huismodel' van één bouwlaag in houtconstructie blijft veelal herkenbaar.

Omdat het terrein in 1946 volledig opnieuw moest worden opgebouwd, zijn vooroorlogse huisjes extreem zeldzaam. Naar verluidt betreft dat alleen Ceintuurstraat 1b;3 met in de top het geschilderde bouwjaar '1936'. Huisjes uit de jaren vijftig en zestig hebben de overhand omdat het terrein in die tijd is volgebouwd. Her en der verspreid over het oord staan enkele huisjes die de tijdgeest ademen van de jaren zeventig, negentig of huidige tijd. Daarnaast zie je overal de sporen van de niet-aflatende vernieuwingsdrang: toegevoegde uitbouwen, onderhoudsarme materialen, half ingegraven bergingen, tuinbestratingen.

Archetype houten huisje van één bouwlaag op rechthoekig grondplan met flauw hellend zadeldak. Alleen het bovenste huisje is nog vooroorlogs.

Archetype houten huisje van één bouwlaag op rechthoekig grondplan, flauw hellend zadeldak én uitbouw (entree, toilet, sanitair, berging).

Brede variant van het archetype houten huisje van één bouwlaag op rechthoekig grondplan, flauw hellend zadeldak en terras, vlonder, windscherm of veranda aan de voorzijde.

Varianten op het archetype houten huisje, maar dan met plat dak of lessenaarsdak, en transparantere gevels, veelal uit de jaren vijftig en zestig.

Onvoldoende afstemming op én handhaving van de regels leidt tot allerlei excessen, zoals te hoge en/of te gesloten erfscheidingen, te hoge bouwvolumes en zelfs tweede bouwlagen, modieuze schreeuwerige kleuren die detoneren tussen het ingetogen kleurgebruik van de overige huisjes en niet afgestemd zijn op de landschappelijke omgeving.

Immateriële aspecten

Inleiding

Immaterieel erfgoed bestaat sinds mensenheugenis maar is een betrekkelijk jong fenomeen in de erfgoedsector. Het staat sterk in de belangstelling van grote groepen burgers. De brede interesse voor het onderwerp is in 2003 gewekt door het internationale 'Verdrag ter Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed' van UNESCO. De implicatie daarvan in Nederland wordt sinds 2012 gecoördineerd door het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN). Het gaat deze organisatie primair om het levend houden en voortzetten van immaterieel erfgoed. Maar wat verstaan we daaronder?

Definitie

UNESCO hanteert de volgende definitie van immaterieel erfgoed: *"Festiviteiten, rituelen en sociale praktijken, spreken, zingen en vertellen, uitvoerende kunsten, traditioneel vakmanschap/ ambachten en kennis en gebruiken rondom natuur en universum – en de instrumenten, objecten en culturele ruimtes die daarmee zijn verbonden – die door gemeenschappen, groepen en, in sommige gevallen, individuen worden beleefd als erfgoed en hen een gevoel van identiteit en continuïteit geven".*

KIEN voegt daar op de eigen website het volgende aan toe: *"Dit immaterieel erfgoed wordt steeds opnieuw vormgegeven in samenhang met maatschappelijke veranderingen en in interactie met de sociale omgeving en van generatie op generatie doorgegeven. […].Het is cultuur van nu, geeft een gevoel van verbondenheid met vorige generaties en is tegelijkertijd ook toekomstgericht omdat mensen het willen doorgeven aan volgende generaties. […]. Immaterieel erfgoed is een levende en dynamische vorm van erfgoed, die zich aanpast aan en mee verandert met de tijd. Het verbindt de gemeenschap die het beoefent en zich er mee identificeert. Immaterieel erfgoed vormt het hart van die groep mensen, die het vaak met passie en op vrijwillige basis beoefenen."*

Criteria

Om in aanmerking te kunnen komen voor het predicaat immaterieel erfgoed stelt KIEN op de eigen website de volgende voorwaarden (citaat):

1. *"Het is een levende cultuuruiting of culturele activiteit die voortgezet wordt door een opeenvolging van beoefenaars: van generatie op generatie en van persoon op persoon.*
2. *De beoefenaars erkennen deze cultuur zelf als immaterieel erfgoed.*
3. *Het is dynamisch erfgoed: de beheerders en beoefenaars zijn zich bewust van de veranderingen in het verleden en staan open voor mogelijke veranderingen in de toekomst.*
4. *Het immaterieel erfgoed wordt aangemeld voor het Netwerk door een beoefenaar, beheerder of direct betrokkene.*
5. *Het immaterieel erfgoed is niet in strijd met de internationale mensenrechtenverdragen, botst niet met de Nederlandse wetgeving en druist niet in tegen langdurig ontmoedigingsbeleid van de rijksoverheid.*
6. *Het welzijn van (bij het immaterieel erfgoed betrokken) dieren wordt niet geschaad."*

Recreatieoord Hoek van Holland

Op voordracht van de betrokken gemeenschap zelf én na een toets van KIEN op definitie en criteria is het Recreatieoord Hoek van Holland in november 2020 bijgeschreven in het landelijke overzicht van immaterieel erfgoed onder het domein 'festiviteiten en rituelen', zie: https://www.immaterieelerfgoed.nl/nl/recreeeren-in-houten-huisjes-op-recreatieoord-hoek-van-holland. De immateriële kant van het erfgoed dat voor de ziel van het Recreatieoord van belang wordt geacht, en in de voordracht, op de website én in het tweedelige boek *De Houten Kampeerstad* wordt verwoord, hebben we gerubriceerd in acht elkaar overlappende aspecten. Op de volgende vier pagina's zijn deze aspecten getypeerd met trefwoorden, geïllustreerd met foto's en toegelicht met citaten van bewoners.

Bron: Bruijns 2016, p.86 | zie de disclaimer in het colofon.

Rotterdams

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: aanpakken, opbouwen, strijdlustig, geen spatjes, voor iedereen bereikbaar, bekende Rotterdammers die er een huisje hadden (Coen Molijn, Corry van Gorp, Gerard Cox, Andre van Duin, Jaap Valkhoff, Wim Jansen).

"Mijn huisje in Hoek is mijn (betaalbare) verbinding met stad en familie in en rond Rotterdam, nu ik er zelf niet vlakbij woon. En al vijf generaties ons vakantieparadijs." Bron: dehoutenkampeerstad.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Bron: Bruijns 2013, p.42 | zie de disclaimer in het colofon.

Pioniersgeest

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: bakermat van het huisjeskamperen, telkens 'opnieuw' beginnen bij de start van het seizoen, lekker rommelen door te bouwen, verbouwen, repareren, verbeteren, leuker maken.

"Het lijkt op een goudzoekersplaatsje ergens in Zuid-Amerika. Maar de cowboys ontbreken en ook, gelukkig, de revolvers! […]. De huisjes, alle zonder verdieping, hebben elk hun aardig cachet. Sommigen gelijken op miniatuur-landhuisjes, andere zouden bijna poffertjeskramen kunnen zijn!" Bron: Bruijns 2013 (Groot Rotterdam / Panorama, 18 augustus 1938, 'In het houten stadje van Rotterdam aan Zee').

Bron: Bruijns 2016, p.34 | zie de disclaimer in het colofon.

Sociale cohesie

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: gezinskamperen, doorgegeven van generatie op generatie, jaarlijks terugkerende activiteiten voor iedereen, primair bevolkt door (voormalige) Rotterdammers waarbij het niet gaat om een (uniforme) sociale klasse maar om een sociale cultuur die de bewoners samen onderhouden en in stand houden.

"Was altijd zo leuk, er werd heel veel voor de kinderen gedaan."
"Mijn ouders hebben daar ook een huisje gehad. Heerlijke zomers gehad. Films en dansavonden in het recreatiegebouw."
Bron beide citaten: dehoutenkampeerstad.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Bron: Bruijns 2016, p.28 | zie de disclaimer in het colofon.

Seizoensgebonden tijdelijkheid

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: gesloten tijdens de wintermaanden, uitzien naar de opening, jaarlijks terugkerende rituelen zoals voorjaarsschoonmaak, wandeltochten, afsluitend kampvuur.

"Wij hebben sinds 15 jaar een houten huisje. De beste koop die we ooit gedaan hebben. We kunnen amper tot maart wachten dat de poorten weer open gaan." Bron: dehoutenkampeerstad.nl | zie disclaimer colofon
"Bij ons is het huisje in de Hoek alles. Zelfs in de winter praten we er over wat we willen veranderen of timmeren."
Bron: Bruijns 2016 | zie de disclaimer in het colofon.

Bron: Bruijns 2016, p.35 | zie de disclaimer in het colofon.

Idylle

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: afgelegen enclave, landschappelijk ingebed in de duinen, zelf aangelegde tuintjes, toevluchtsoord.

"Ik sta nu vijf jaar op het Recreatieoord in Hoek van Holland en mijn ouders voor mij 21 jaar. Het is een prachtig park en de omgeving is geweldig." Bron: dehoutenkampeerstad.nl | zie de disclaimer in het colofon.

Bron: Bruijns 2013, p.92 | zie de disclaimer in het colofon.

Buitenleven

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: ruimte, rust, frisse lucht, zon, zee, strand, gevoel van vrijheid, veilige omgeving, onbezorgdheid, bewegingsvrijheid, ontdekken.

"Mijn ouders hebben het huisje genomen vanwege de gezondheid van mijn zus. Mijn oom had tbc en is daaraan op dertigjarige leeftijd overleden. Mijn ouders wilden voorkomen dat mijn zus het ook kreeg, want zij kwakkelde een beetje met haar gezondheid. In Hoek van Holland kon ze opknappen door de zeelucht." Bron: Bruijns 2013 | zie de disclaimer in het colofon.

Bron: Bruijns 2016, p.18 | zie de disclaimer in het colofon.

Kampeerdersgeest

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: eenvoud, ongebonden en zelfredzaam, maar ook saamhorig, behulpzaam en vrije omgangsvormen. Geen snel- maar langzaam verkeer op het terrein.

"Je leeft hier in een soort van subcultuurtje. Veel contacten. Thuis zie ik mijn buren amper, blijft het bij hallo en goedendag. Hier beleef je je dagen met elkaar en doe je leuke dingen. Heerlijk. Lekker ontspannen."
"Er waren mensen bij die bij wijze van spreken nog geen hamer vast konden houden […]. Daardoor ontstond in veel gevallen dan ook ontzettend veel gevoel van saamhorigheid. Je had elkaar eenvoudigweg soms hard nodig." Bron: dehoutenkampeerstad.nl | zie disclaimer colofon.

Bron: Bruijns 2013, p.42 | zie de disclaimer in het colofon.

Trots

Dit aspect bestrijkt o.a. de volgende begrippen en praktijken: noeste arbeid, zelfbouwhuisjes, zelf aangelegde tuintjes, veel met weinig, gehesen vlag, naamgeving van het terrein (Houten Kampeerstad) én van de huisjes (Vaders liefste plekje, Ons Ideaal, Groot Genoeg, Ver a de ming).

"Mijn ouders hebben daar vanaf 1951 een huisje gehad. Door mijn vader met z'n blote handen gebouwd. Om voor ons, gezin met 5 kinderen, ieder jaar een fijne vakantie te bezorgen. Mijn broers, zus en ik hebben daar een geweldige tijd gehad. Dat mag nooit verdwijnen." Bron: dehoutenkampeerstad.nl | zie de disclaimer in het colofon
"Mijn familie maakte het huisje van hout van pallets, die ze met een gehuurde handkar bij de fabriek van Van Nelle haalden." Bron: Bruijns 2016 | zie de disclaimer in het colofon.

3. WAARDERING

Waardering in woorden

inleiding

In de CV Hoek van Holland (2017) is het Recreatieoord op twee manieren gewaardeerd: op zichzelf als een beeldbepalend element, en landschappelijk contextueel als een onderdeel van de structurerende haakwal. Deze globale waardering wordt in dit hoofdstuk nader gespecificeerd. Die toelichting is geformuleerd en geordend aan de hand van de gebruikelijke criteria, die - in verkorte vorm - in het *Handboek voor het opstellen en borgen van Cultuurhistorische Verkenningen (*gemeente Rotterdam, november 2017) als volgt zijn opgenomen:

1. Cultuurhistorische waarden met te betrekken aspecten: nederzettingsgeschiedenis, innovatieve of traditionele waardes, sociaal-economische, technische of religieuze belangen, bijzondere gebeurtenissen.
2. Architectuurhistorische waarden met te betrekken aspecten: belangrijke ontwerper of architect, schoonheid, detaillering, bouwstijl, bouwtype, bouwtechniek, (toegepaste) kunstwerken.
3. Stedenbouwkundige, ensemblewaarden en landschappelijke waarden met te betrekken aspecten: concept, gegroeid geheel, verkaveling, silhouet, ensemble, openbare ruimte.

In de toelichting bij deze drie hoofdcriteria worden - waar relevant - de subcriteria gaafheid, herkenbaarheid en zeldzaamheid verwerkt.

In deze criteria klinkt het fenomeen immaterieel erfgoed niet goed door. Dat is echter wel relevant want het Recreatieoord staat sinds november 2020 in het register van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN), én is sinds maart 2021 aangemerkt als 'Echt Rotterdams Erfgoed': een verzameling hedendaagse zaken en verhalen voor en door Rotterdammers en het Museum Rotterdam. Daarom is het eerstvolgende punt gewijd aan de immateriële waarden.

Immateriële waarden

Het Recreatieoord Hoek van Holland is van grote betekenis voor de huisjeseigenaren omdat die er een gevoel van identiteit en continuïteit aan ontlenen door het telkens te beleven en ervan te genieten. Dat betreft een grote groep inwoners uit de regio Rotterdam – van oudsher vooral arbeiders, thans een bonter gezelschap - die zich jaar in jaar uit en van generatie op generatie dicht bij de duinen een eenvoudig zelfbouwhuisje met tuintje kunnen permitteren, ijverig onderhouden en activiteiten organiseren, en daar – in saamhorigheid met de andere bewoners én met een nog grotere groep bezoekende familieleden en vrienden - een groot deel van het jaar onbezorgd en met trots van genieten … én gedurende de wintermaanden hartstochtelijk naar uitzien om weer naar toe te trekken. Deze immateriële aspecten zijn cruciaal voor de ziel van het Recreatieoord én in combinatie met de respectabele 100-jarige geschiedenis bovendien uniek voor Rotterdam waarmee het onlosmakelijk is verbonden.

Cultuurhistorische waarden

Het Recreatieoord Hoek van Holland is van grote sociaal-maatschappelijke betekenis om de volgende drie redenen:

1. Als bakermat van het seizoenskamperen in houten huisjes in Nederland: een bijzondere geschiedenis die begon met pionieren, inmiddels 100 jaar bestrijkt én als fenomeen anno 2021 springleven, populair en zeldzaam is.
2. Als humaan initiatief van de gemeente Rotterdam voor de eigen bevolking (die later meer verspreid raakte over de regio): als betaalbaar en seizoensgebonden toevluchtsoord met een sterke sociale structuur heeft het Recreatieoord in hoge mate bijgedragen aan de gezondheid, emancipatie en trots van vele generaties inwoners uit de stedelijke regio Rotterdam.
3. Als essentieel onderdeel van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling van Hoek van Holland tot een badplaats met een rijke diversiteit aan faciliteiten en accommodaties voor alle Rotterdammers: in dit specifieke geval een seizoensgebonden Recreatieoord voor én door Rotterdammers.

Architectuurhistorische waarden

Het Recreatieoord Hoek van Holland is van architectuurhistorisch belang om de volgende twee redenen:

1. Vanwege de honderden vakantiehuisjes die als samenhangende 'collectie' uniek en herkenbaar zijn aan een zekere eenheid in verscheidenheid qua bouwmassa, typologie, bouwtechniek en architectuur. Kenmerkend voor deze gebouwde 'collectie' zijn:
   - de archetypische hoofdvorm: éénlaags op rechthoekig grondplan met flauw hellend zadeldak;
   - de secundaire uitbouwen: entree, toilet, berging;
   - de ruimtelijke overgangselementen naar de tuin: veranda, vlonder, terras, windscherm;
   - de eenvoud van de eigen- en/of prefabbouw in hout waarin de constructie, montage en/of samenstelling duidelijk afleesbaar zijn;
   - de weelde van de soberheid: zorgvuldig ontworpen afwerkingsdetails bij o.a. windveren, makelaars, houtverbindingen en rabatwerk;
   - het (van oorsprong) ingetogen kleurgebruik met (gebroken) wit voor de gevelwanden en donkere tinten bruin, groen, oker, blauw voor de gevelelementen (sinds kort hier en daar aangevuld met modieuze knalkleuren);
   - de bouwstilistische diversiteit: ladder vensters, glas-in-lood bovenlichten (vooroorlogse relicten), lessenaarsdaken met overstek en schuin uitspringende ramen (jaren vijftig), platte daken en grote vensterpartijen (jaren zestig en zeventig), blokhutten, steenstrips en containerwoningen (recenter datum);
   - het immateriële aspect: zelfbouw en -verbouw met eigen handen, en daardoor onuitwisselbaar 'eigen' en verbonden met de eigenaren.
2. Vanwege enkele beeldbepalende en beeldondersteunende objecten (voor toelichting zie volgende pagina):
   - Kaapweg 103: voormalige boerderij 'De Caep' .
   - Wierstraat bij 51: voormalige Duitse bunker.
   - Stuifkenszand 2;4: pension.

Stedenbouwkundige / landschappelijke waarden

- Het Recreatieoord Hoek van Holland ligt op een markante plek in de - vanouds beweeglijke - landschappelijke structuur van duinen, haakwallen, polders en dijken nabij de eeuwenoude bouwplaats van 'De Caep'. Voor een goed begrip van de landschappelijke setting van het Recreatieoord is die eeuwenoude landschapsvorming cruciaal (zie § landschap in hoofdstuk 2 analyse).
- Het Recreatieoord Hoek van Holland is van stedenbouwkundig belang als een gefaseerd gegroeide drie-eenheid van oude kamp, nieuwe kamp en Camping, met elk een intact eigen tijdsgebonden stedenbouwkundig concept met bijbehorend stratenpatroon, verkaveling, groenstructuur en beeld van de openbare ruimte: respectievelijk het idioom van de vooroorlogse tuinwijk in het oude kamp, het idioom van de vroeg-naoorlogse woonwijk in het nieuwe kamp en het rationalisme van de jaren tachtig op de Camping.
- Het zigzag-tracé van de binnenste tankgracht als onderdeel van het Duitse 'Landfront' van de 'Festung' Hoek van Holland. Dit tracé is sinds het dempen van de gracht na de bevrijding niet meer herkenbaar op het Recreatieoord, maar zou op enigerlei wijze eventueel wel beleefbaar gemaakt kunnen worden.

Waardering op kaart (zie volgende pagina)

Inleiding

De kaart op de volgende pagina zoomt in op de waardenkaart uit de CV Hoek van Holland (2017) en specificeert de waarden van het Recreatieoord. Daarbij worden waarden en fricties aangegeven, en wordt onderscheid gemaakt tussen ensembles, structuurelementen en objecten. Voor de onderbouwing daarbij zie de vorige paragraaf 'waardering in woorden'. Dat is temeer van belang omdat niet alle waarden in een kaartbeeld zijn te vangen.

Ensembles

- Waardevol ensemble:
  - Oude, nieuwe kamp en camping als historisch gegroeide drie-eenheid.

Structuurelementen

- Beeldbepalende structuurlijnen:
  - Tracé Wierstraat (refereert aan dijktracé, poldergrens, deel haakwal, schakel in landschap).
  - Tracé van de slaperdijk.
  - De hoofdwegen van het oude kamp, nieuwe kamp en de Camping, inclusief de rooilijnen als structurerende hoofddragers.

- Beeldondersteunende structuurlijnen:
  - De secundaire wegen incl. rooilijnen van het oude en nieuwe kamp.
  - Het (thans onzichtbare) tracé van de voormalige anti-tankgracht.

- Beeldbepalende open ruimte:
  - Speelvelden oude en nieuwe kamp en Camping, ook vanwege functie.
  - Langgerekte centrale as van de Camping, ook vanwege de functie.
  - Parkeergedeelte Wierstraat als 'transformator' tussen beide kampen.

Structuurelementen (vervolg)

- Beeldondersteunende open ruimte:
  - De 'groene pitten' van het nieuwe kamp (de bruine vlekjes op de kaart).

- Frictie / beeldverstorende open ruimte:
  - Beide koppen van de Wierstraat: de kale ruimtes met hekken slagbomen en afvalcontainers vormen onaantrekkelijke ontvangstruimtes voor het Recreatieoord.
  - De kale buitenruimte rondom het recreatiegebouw.
  - Het noordelijke gedeelte van de centrale open as op de Camping waar stacaravans zijn gesitueerd.

Objecten

- Beeldbepalend object:
  - Kaapweg 103: de herbouwde voormalige boerderij 'De Caep' met schuur (1948, sterk vervallen), uitgevoerd in traditionalistische wederopbouwarchitectuur en gesitueerd op een zeer oude bouwplaats in de flank van de haakwal Nieuwlandse Duinen.

- Beeldondersteunend object:
  - Wierstraat bij 51: voormalige Duitse bunker (1942?) als herkenbaar relict uit de Tweede Wereldoorlog toen het Recreatieoord was ontruimd en als schijnmijnenveld met tankgracht onderdeel was van de *Festung* Hoek van Holland, en daarmee deel van de *Atlantikwall*.
  - Stuifkenszand 2;4: pension uit 1954 vanwege de innovatieve gebouwtypologie, als enige bakstenen accommodatie uit de jaren vijftig op het terrein én vanwege de markante situering bij de kruising van de slag, de poort van het nieuwe kamp en de Wierstraat.

gebieden

waardevol ensemble (grenslijn)

structuurlijnen

beeldbepalend

beeldondersteunend (weg, rooilijn)

beeldondersteunend (vml. gracht)

open ruimtes

beeldbepalend

beeldondersteunend ('groene pitten')

beeldverstorend

objecten

beeldbepalend

beeldondersteunend

Cultuurhistorische waardenkaart van het Recreatieoord en Camping Hoek van Holland. De toelichting staat op de vorige pagina. Deze kaart moet altijd worden bezien in samenhang met de tekstuele waardering uit de vorige paragraaf 'waarderingin woorden' omdat niet alle waarden in een kaartbeeld zijn te vangen.

4. AANBEVELINGEN

Inleiding

Het Recreatieoord Hoek van Holland is al bijna een eeuw lang een geliefd seizoensgebonden alternatief voor de woonomgeving van de stedeling in de regio Rotterdam. Een plek waar ondanks alle veranderingen de oorspronkelijke ziel en sociale cultuur nog rondwaart. Een plek die gevrijwaard is gebleven van het spektakel, de enscenering, de totaalbeleving en de thematisering die zo kenmerkend zijn geworden voor andere huisjesparken in Nederland. Tegen de achtergrond van de biografie, de analyse en de waardering (respectievelijk hoofdstuk 1, 2 en 3) wordt in dit laatste hoofdstuk een aantal aanbevelingen op een rij gezet.

Immaterieel

- Draag in de geest van het UNESCO-verdrag bij aan de borging van het Recreatieoord Hoek van Holland door het als immaterieel erfgoed op te nemen in de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan (thans Bestemmingsplan).
- Vanuit sociale overwegingen heeft de gemeente Rotterdam een eeuw geleden dit terrein toegewezen en ingericht als Recreatieoord voor de eigen inwoners met een krappe beurs: een humaan initiatief dat anno 2021 - ondanks alle veranderingen (zie § 'recente dynamiek') - als sociale cultuur nog steeds door de huidige bewoners wordt gedragen en in stand gehouden, en daarom voortzetting en borging verdient. Zorg ervoor dat het Recreatieoord niet vervreemd van de Rotterdammers (woonachtig binnen en buiten de gemeentegrens), en stel in samenspraak met de Recreanten Advies Raad cq. de huisjeseigenaren een gedeelde visie op met uitgangspunten voor de (uit te besteden) exploitatie, het beheer en de toekomstige (moderniserings)opgaven.
- De paragraaf 'recente dynamiek' op p.24-25 is ontleend aan informatie afkomstig van de gemeente Rotterdam. Het perspectief van de andere eigenaren (de bewoners cq. de Recreanten Advies Raad) ontbreekt hierin en moet nog worden toegevoegd voor een volledig beeld van de jongste geschiedenis.

Ensembles

- Het Recreatieoord Hoek van Holland als waardevol drieledig ensemble nauwkeurig bestemmen wat betreft de specifieke waardevolle aspecten, en eventueel op de kaart markeren met de dubbelbestemming cultuurhistorie (WR-C1).
- Gronden langs de kust en aan de binnenduinrand zijn goud waard. De prikkel om dat te gelde te maken, is bijna niet te weerstaan. Uit de geschiedenis blijkt dat die drang zeer lastig te beteugelen is. Dit is één van de grootste bedreigingen voor de ziel en eigenheid van het Recreatieoord. Overweeg daarom de grond toch in publieke handen te houden, en borg de betrokkenheid van de bewoners cq. eigenaren van de huisjes bij besluiten over beheer, gebruik en vernieuwing.

Structuurelementen

De gewaardeerde structuren als volgt borgen (conform het Handboek):

- Beeldbepalende en beeldondersteunende structuren: nauwkeurig bestemmen wat betreft hun specifieke waardevolle aspecten (geleding gevelwand, bouwhoogte/hoogteaccent, percelering/korrelgrootte, rooilijn, dwarsprofiel, maaiveldinrichting, zichtlijn/uitkijkpunt).
- De beeldbepalende structuurelementen op de kaart eventueel markeren met de dubbelbestemming cultuurhistorie (WR-C1).
- Beeldbepalende en beeldondersteunende open ruimte: nauwkeurig bestemmen wat betreft hun specifieke waardevolle aspecten.

Straten

- Handhaaf de huidige rooilijnen: zo blijft de orde intact en komen de onderlinge verschillen tussen huisjes en straten goed tot hun recht.
- Handhaaf en koester de groene bermen, veldjes en bomen.
- Handhaaf de hoogte van 1,2 meter voor erfscheidingen langs de straten, en stimuleer het gebruik van groene erfscheidingen i.p.v. schuttingen.
- Handhaaf het auto- en motorvrij houden van beide kampen. Dat maakt het terrein tot een veilige en onbekommerde verblijf- en speelplek.

Wierstraat

- Handhaaf de grote maat van de Wierstraat als 'landingsbaan / transformator' voor het Recreatieoord: het terrein waar je met de auto aankomt en die je daar ook achterlaat.
- Verbeter de beeldverstorende open ruimtes op de koppen.
  – Zuidzijde: verbeter de plek van aankomst door de sfeer en beplanting ter plaatse aan te laten sluiten op de kop van de Nieuwlandse Duinen (en de route naar het Staalsduinse Bos). Neem ook het winkelcentrum, de bunker en de entrees naar beide terreinen op in die sfeer.
  – Noordzijde: verbeter ook bij Stuifkenszand de aansluiting in sfeer en beplanting op het duinlandschap. Voeg meer beschutting toe met een binnenduin-randbosje.

Speelveld nieuwe kamp

- Maak een - bij het nieuwe kamp passend - beplantingsplan voor de directe omgeving van het recreatiegebouw om de onherbergzame samenkomst van kale buitenruimte en gesloten gevels te verbeteren.

Noordelijke entree van het nieuwe kamp

- Maak een beplantingsplan voor deze entree en de omgeving van het pension. Sluit in sfeer en beplanting aan op de binnenduinrand.

Groenstructuur Camping

- Op de Camping is de diepte van de oorspronkelijke polderverkaveling nog ervaarbaar. Handhaaf en versterk die dieptewerking en de oriëntatie van de lange as op de Kaapwoning. Onderzoek of het mogelijk is de stacaravans uit de middenas te verplaatsen of compacter op te stellen. De middenas is een structureel sterk element, maar de kale inrichting voldoet niet in de huidige context van een compact kampeerterrein aan de rand van woonbebouwing. De maat en richting van de polder kan ervaarbaar gemaakt worden door coulissen van landschapseigen bomen in de middenas en tussen de Camping en de woonbuurt.

Kavel Kaapwoning

- Het kavel van de Kaapwoning behoort tot een van de oudste bewoonde plekken van Hoek van Holland. De naoorlogse boerderij staat op instorten ondanks de cultuurhistorische waarde. Deze plek heeft momenteel geen betekenis in het Recreatieoord. Zoek een invulling voor het kavel die recht doet aan de geschiedenis, en die betekenis heeft voor het Recreatieoord. Maak een totaalontwerp voor bebouwing, erfbeplanting en erfinrichting.

Landschap

- De haakwal Nieuwlandse Duinen – Staelduinse Bos is nog goed ervaarbaar als hoger gelegen, glooiend en groen structuurelement in het landschap én als beschutte rug voor o.a. het Recreatieoord. Deze opzet en karakteristiek herkenbaar houden. Deze beschutte ligging is een sterk te koesteren ruimtelijk motief omdat het tegenwicht biedt aan de overweldigende grote schaal van de omgeving: zee, kassen, Europoort.
- Spaar het waardevolle duinenlandschap en ontwikkel toeristische verblijfvoorzieningen juist op afstand van de kust, zoals een Camping voor fietsers verder landinwaarts langs de haakwal.
- Respecteer het waardevolle duinenlandschap en werk daarom aan natuurlijke en beschuttende beplantingsplannen rond het Recreatieoord (bij voorkeur geen kale harde hekwerken. De duinflora biedt voldoende ondoordringbare soorten zoals duindoorn, sleedoorn en meidoorn.
- Respecteer het landschappelijke karakter van de kuststrook en maak daarom een plan voor bebording en bewegwijzering teneinde de huidige wildgroei een halt toe te roepen: bescheiden en terughoudend in de duinen, helder en duidelijk op de parkeerstroken, feestelijk en uitnodigend bij de toeristische voorzieningen.
- Houdt de gelaagde opbouw van het landschap én de verschillen tussen de landschappen leesbaar en ervaarbaar.

Landschap (vervolg)

- Neem bij herinrichting en onderhoud de gelegenheid te baat om de structuur en verschijningsvorm van duinlandschap, haakwallen en bedijkingspolders te versterken.
- Neem het huidige landschap niet voor vanzelfsprekend aan. Met de gevolgen van de klimaatveranderingen in het verschiet zijn uit de geschiedenis van dit landschap genoeg lessen te leren.
- Ontwikkel de vierseizoenenbadplaats niet alleen aan de kust, maar o.a. ook langs de oever van de Nieuwe Waterweg. De huidige laddervormige combinatie van metrolijn langs de oever en de landinwaarts gelegen Staalduinen biedt kansen: een mooie reeks oude bedijkingspolders die er kommervol bijliggen en de oude binnensteden van Maassluis, Vlaardingen en Schiedam. Zeker met het oog op de binnen vijftig jaar denkbare verandering van de Nieuwe Waterweg in een getijderivier en het transformeren van de petrochemische industrie naar een fossielvrije industrie.
- Het bijzondere aan de Nederlandse kust is dat het een combinatie van functies en belangen in zich draagt. De kust is zeewering, waterzuivering, natuurgebied en recreatiegebied in één. De Nederlandse kust is ook eigendom van de overheid. Dat past bij een stelsel dat op meer fronten 'too big to fail' is. De kust is ook openbaar toegankelijk. Dat is op de schaal van Europa een bijzonder te koesteren fenomeen. Het Nederlandse strandleven is voor iedereen toegankelijk en bestaat uit meegenomen tassen, badpakken en handdoeken. Het is laagdrempelig, draagbaar en tijdelijk en vooral geen privé-eigendom.

Objecten

De gewaardeerde objecten als volgt borgen (conform het Handboek):

- Beeldbepalende en beeldondersteunende objecten: nauwkeurig bestemmen in het bestemmingsplan voor wat betreft de verschijningsvorm naar het openbaar gebied (bouwvlak, bouwhoogte, bouwmassa, kapvorm).
- De beeldbepalende objecten op de kaart eventueel markeren met de dubbelbestemming cultuurhistorie (WR-C2).
- Nader (bouwhistorisch) onderzoek moet uitwijzen welke beeldbepalende en/of beeldondersteunende objecten mogelijk in aanmerking komen als gemeentelijk monument (zie onderstaande drie objecten).

Kaapwoning,

- Dit is een van de oudst bewoonde plekken van Hoek van Holland. De oorspronkelijke woning bestaat niet meer. De naoorlogse boerderij staat, ondanks de cultuurhistorische betekenis op instorten. Dit gebouw heeft zo geen betekenis meer in het Recreatieoord. Zoek daarom een invulling voor het gebouw die recht doet aan het pand en betekenis toevoegt voor het Recreatieoord, en maak een totaalontwerp voor bebouwing, erfbeplanting en erfinrichting.

Bunker

- Voorzie de bunker bij Wierstraat 51 van meer context door het bijbehorende stelsel te ontsluiten cq. te visualiseren: plaats het verdedigingswerk binnen het grotere geheel op lokaal niveau (*Festung* Hoek van Holland en *Landfront* met tankgracht) en op internationaal niveau (*Atlantikwall*). Maak het verdedigingswerk toegankelijk en onderzoek op creatieve wijze de exploitatiemogelijkheden ervan.

Huisjes (zie volgende pagina)

Huisjes

- Hou de bouwregels simpel, versterk met de regels de rust in het straatbeeld (vaste rooilijn, maximale goot- en nokhoogte, hoogte erfscheiding) maar biedt volop ruimte aan de diversiteit van de zomerhuisjes en hun toebehoren.
- Handhaaf het maximaal bebouwingsoppervlak van de zomerhuisjes (45m2).
- Voeg daaraan toe een maximaal bebouwingspercentage van de kavels van 30 % (inclusief bergingen).
- Handhaaf de huidige rooilijnen in de straten. Het is een eenvoudige regel: geen huis mag voorbij dat van de buren steken.
- Handhaaf voor de erfscheidingen de hoogte van 1,2 meter langs de straten, en stimuleer het gebruik van groene erfscheidingen in plaats van schuttingen.

Recreatieoord ‘Hoek van Holland’: handkar langs de weg van het oude kamp.

BIJLAGE: GERAADPLEEGDE BRONNEN

Archief

- stadsarchief Rotterdam (beeldbank en gefotografeerde documenten uit het archief van Mario Bruijns)

Literatuur, studies

- Bet, E. & L. van Meijel (2017). *Hoek van Holland: cultuurhistorische verkenning. Fase 1: biografie, analyse en waardering*, Nijmegen 2017 (i.o.v. gemeente Rotterdam)
- Bet, E. & L. van Meijel (2017). *Hoek van Holland: cultuurhistorische verkenning. Fase 2: integrale waardenkaart, aanbevelingen en aandachtspunten*, Nijmegen 2017 (i.o.v. gemeente Rotterdam)
- Bruijns, M. (2013). *De Houten Kampeerstad van Rotterdam aan Zee. De geschiedenis van Recreatieoord Hoek van Holland. Deel 1*, Rotterdam 2013
- Bruijns, M. (2016). *De Houten Kampeerstad van Rotterdam aan Zee. De geschiedenis van Recreatieoord Hoek van Holland. Deel 2*, Rotterdam 2016
- Dings M. (2015). *Tussen tent en villa. Het vakantiepark in Nederland 1920-nu*, Rotterdam 2015
- IJsselstijn, M. & Y. van Mil (2016). *Atlas van het Westland: 10.000 jaar ruimtelijke ontwikkeling*, Bussum, 2016
- Noort, J. van der (2007). Inventaris van het archief van polder Nieuwland 1867-1952, webversie 2007
- Schmidt, F. (2020). 'Waarachtige architectuur: over authenticiteit en herbestemming', in: *Bulletin KNOB* 119 (2020) 4, p.16-21
- Woud, A. van der (2015). *De nieuwe mens. De culturele revolutie in Nederland rond 1900*, Amsterdam 2015
- Woud, A. van der (2020). *Het landschap en de mensen. Nederland 1850-1940*, Amsterdam 2020
- Zeevast, C. (2001). *Tot Nut & Genoegen. Volkstuincultuur in Nederland*, Rotterdam 2001

Personen

- Mario Bruijns (bewoner en schrijver)
- Roel de Koning (beheerder)

Internet

- bagviewer.kadaster.nl
- dehoutenkampeerstad.nl
- delpher.nl (kranten- en tijdschriftartikelen)
- minh-beeldbank.defensie.nl (vooroorlogse luchtfoto's)
- topotijdreis.nl (historische kaarten)

Veldwerk

- 23 februari 2021

Recreatieoord 'Hoek van Holland': houten huisjes op het nieuwe kamp tussen de duinen (achtergrond) en het speelveld met sportvoorzieningen (voorgrond).

COLOFON

Titel
Recreatieoord en Camping 'Hoek van Holland'
cultuurhistorische verkenning (quickscan)

Datum
Nijmegen, 13 april 2021

In opdracht van
gemeente Rotterdam
contactpersonen: Jean-Paul Andela, Olga Limarenko, Yolanda Boekhoudt

Tekst en analyse ©
Leon van Meijel, Els Bet, Maarten Wamsteeker

Foto's en tekenwerk ©
Leon van Meijel, Els Bet, Maarten Wamsteeker,
tenzij anders vermeld in het bijschrift

Disclaimer
Deze cultuurhistorische verkenning is opgesteld binnen een extreem korte doorlooptijd. Om het verhaal en de sfeer van het Recreatieoord goed te kunnen illustreren, zijn afbeeldingen met bronvermelding overgenomen van websites en uit publicaties. De tijd ontbrak om de rechthebbenden daarvan te benaderen. Zij die beeldrechten kunnen doen gelden, kunnen zich wenden tot de gemeente Rotterdam die hiervoor de volledige verantwoordelijkheid neemt en de onderzoekers van dit rapport vrijwaardt. De contactgegevens van de gemeente staan hiernaast.

Contact
Gemeente Rotterdam
Dienstverlening / Stadsontwikkeling
Postbus 6575
3002 AN ROTTERDAM
www.rotterdam.nl

Els Bet Stedebouwkundige
Schiedamsedijk 44
3011 ED ROTTERDAM
els@elsbet.nl
www.elsbet.nl

van Meijel - adviseurs in cultuurhistorie
Alphons Sieberspad 16
6532 AG NIJMEGEN
06 – 539 39 806
vanmeijel@adviseursincultuurhistorie.nl
www.adviseursincultuurhistorie.nl